

NACIONALNI PLAN ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA ZA RAZDOBLJE DO 2027. GODINE

Ožujak, 2023.

URED ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA
VLADE REPUBLIKE HRVATSKE

Sadržaj:

Uvod	3
1. Srednjoročna vizija razvoja.....	4
2. Opis srednjoročnih razvojnih potreba, izazova i razvojnih potencijala	5
3. Popis prioriteta u srednjoročnom razdoblju u području ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj u razdoblju do 2027. godine	45
4. Posebni ciljevi koji proizlaze iz prioriteta u razdoblju do 2027. godine	45
5. Popis ključnih pokazatelja ishoda i ciljnih vrijednosti pokazatelja.....	46
6. Popis mjera za razdoblje do 2027. godine.....	48
7. Indikativni financijski plan.....	50
8. Pregled usklađenosti s Nacionalnom razvojnom strategijom, sektorskim i višesektorskim strategijama te dokumentima prostornog uređenja	51
9. Okvir za praćenje i vrednovanje.....	52
Prilog 1. Komunikacijska strategija.....	53
Prilog 2. Strategija savjetovanja Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2027. godine.....	57
Kratice	60

UVOD

Nacionalni plan za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2027. godine (dalje: *Nacionalni plan*) srednjoročni je akt strateškog planiranja Vlade Republike Hrvatske kojim se definiraju i uspostavljaju posebni ciljevi kojima se promiče i uspostavlja ravnopravnost spolova. Ovaj akt strateškog planiranja nastavlja se na tri prethodna strateška dokumenta u ovom području koji su doneseni u razdoblju od 2001. godine, a posebno na *Nacionalnu politiku za ravnopravnost spolova za razdoblje 2011. – 2015. godine* (Narodne novine, br. 88/2011), redefinirajući nacionalne prioritete i načine provedbe sukladno izmijenjenim društvenim i političkim okolnostima, ostvarenom napretku i daljnjim izazovima u uspostavljanju ravnopravnosti spolova.

Izrada Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova kao i pratećeg Akcijskog plana za ravnopravnost spolova formalno je započela donošenjem Odluke Vlade Republike Hrvatske (KLASA: 022-03/20-04/352, URBROJ:50301-05/16-20-6 od 14. listopada 2020. godine).

Načela ravnopravnosti spolova temelj su suvremenih demokratskih država pa je ravnopravnost spolova uvrštena u najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske te je sastavni dio *Ugovora o Europskoj uniji* i *Ugovora o funkcioniranju Europske unije*. Republika Hrvatska je donijela i posebni zakon – *Zakon o ravnopravnosti spolova* (Narodne novine br. 82/08 i 69/17) koji propisuje izradu nacionalne politike za promicanje ravnopravnost spolova.

Ovaj srednjoročni akt strateškog planiranja će kroz provedbu posebnih ciljeva dati doprinos postizanju više razine društvene uključenosti, socijalne kohezije te kvalitete života i vladavine prava čime će unaprijediti realizaciju dugoročnih strateških ciljeva definiranih u *Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. godine* (Narodne novine br. 13/21).

Nacionalni plan i pripadajući *Akcijski planovi za ravnopravnost spolova (do 2024. i od 2025. do 2027.)* će doprinijeti i provedbi cilja 5 (Postići ravnopravnost spolova i osnažiti sve žene i djevojčice) *Programa Ujedinjenih naroda o održivom razvoju do 2030. godine* (dalje: *UN Agende 2030*).

Izdvojena prioritetna područja komplementarna su sa prioritetima *Strategije za ravnopravnost spolova 2020. - 2025. Europske komisije* i *Strategije za ravnopravnost spolova Vijeća Europe 2018. - 2023.*

S namjerom da doprinese *Europskom stupu socijalnih prava* i učvrsti socijalnu komponentu Europske unije (dalje: EU), *Nacionalni plan* je povezan s provedbom sve tri ključne dimenzije *Europskog stupa socijalnih prava* – Jednake mogućnosti i pristup tržištu rada, Dinamično tržište rada i pravedni radni uvjeti te Socijalna zaštita i inkluzija, s osobitim naglaskom na položaj žena na tržištu rada, usklađivanje privatnih i poslovnih obveza, te zaštitu od svih oblika rodno uvjetovanog nasilja.

S obzirom na to da je ravnopravnost spolova horizontalna tema koja je uključena i u sektorske i višesektorske akte strateškog planiranja, ovaj *Nacionalni plan* omogućit će bolju koordinaciju i doprinijeti odgovornosti u realizaciji ciljeva kojima se doprinosi većem stupnju ravnopravnosti spolova.

Svi izrazi koji se koriste u tekstu ovog *Nacionalnog plana* i pripadajućeg *Akcijskog plana*, a imaju rodno značenje, bez obzira jesu li korišteni u muškom ili ženskom rodu, obuhvaćaju na jednak način i muški i ženski rod (sukladno članku 43. *Zakona o ravnopravnosti spolova*).

1. SREDNJOROČNA VIZIJA RAZVOJA

Nacionalni plan akt je strateškog planiranja Vlade Republike Hrvatske koji se donosi s ciljem uklanjanja svih oblika diskriminacije temeljem spola i uspostavljanja stvarne rodne ravnopravnosti, a sadrži viziju razvoja i potrebe u ovom području, razvojne potencijale i prioritete o kojima je, u okviru različitih javnih politika, potrebno voditi računa s ciljem postizanja demokratskog društva jednakih mogućnosti za sve svoje građane i građanke.

On sadrži viziju razvoja društva u kojem su stvoreni preduvjeti za jednaku prisutnost žena i muškaraca u svim područjima javnog i privatnog života, njihov jednaki status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata, sukladno čl. 5. *Zakona o ravnopravnosti spolova*.

Drugim riječima, to je vizija društva bez spolnih nejednakosti, društva u kojem spol ne utječe na visinu primanja, raspolaganje slobodnim vremenom ili položaj u obitelji i društvu te društvo slobodno od rodno uvjetovanog nasilja. Na Indeksu ravnopravnosti spolova 2022. Europskog instituta za ravnopravnost spolova (dalje: EIGE) Republika Hrvatska je zauzela 19. mjesto u EU s 60,7 bodova što je za 7,9 bodova ispod prosjeka EU-27 (68,6). Cilj je da se provedbom ovog *Nacionalnog plana*, stvore uvjeti da Republika Hrvatska u procjeni razine ravnopravnosti spolova dosegne po ukupnom rezultatu najmanje prosjek EU-27.

Ova srednjoročna vizija razvoja usklađena je s *Nacionalnom razvojnom strategijom Republike Hrvatske do 2030. godine* (dalje: Nacionalna razvojna strategija) kojom se naglašava da je „Hrvatska u 2030. godini konkurentna, inovativna i sigurna zemlja prepoznatljivog identiteta i kulture, zemlja očuvanih resursa, kvalitetnih životnih uvjeta i jednakih prilika za sve“ te u poglavlju 6. (Horizontalni prioriteti: Promicanje ravnopravnosti spolova i jednakih mogućnosti) navodi: „Hrvatska će u narednom desetljeću biti društvo u kojemu nema diskriminacije na temelju rasne ili etničke pripadnosti, vjere, spola, spolne orijentacije, nacionalnog ili društvenog podrijetla i invaliditeta, u kojem su svi hrvatski građani jednako prisutni na svim područjima javnog i privatnog života, imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svojih prava i jednaku korist od ostvarenih rezultata¹“. U istom poglavlju je ravnopravnost žena i muškaraca istaknuta kao: „Jedna je od najviših vrednota hrvatskog ustavnog poretka, temeljno pravo i jedno od glavnih vrijednosti Europske unije i načela Europskog stupa socijalnih prava. Ona je i odraz nacionalnog identiteta te važan preduvjet konkurentnog i inovativnog gospodarstva. Kao pojedinci, ali i kao društvo u cjelini, svoj puni potencijal na svim područjima možemo ostvariti samo ako prihvatimo i iskoristimo sve svoje talente i raznolikost. Danas ravnopravnost žena i muškaraca donosi više radnih mjesta i veću produktivnost, a taj potencijal moramo iskoristiti u prelasku na zelene i digitalne tehnologije te u suočavanju s demografskim kretanjima.“.

Time je vidljivo kako se kroz ovaj cijeli akt strateškog planiranja ispunjavaju horizontalni prioriteti *Nacionalne razvojne strategije*.

¹ Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine, 6. poglavlje: <https://bit.ly/2QTXSOr>

U opisu izazova i potencijala Republike Hrvatske u uvodnim poglavljima *Nacionalne razvojne strategije* problemi s kojima se suočava Republika Hrvatska vezani za položaj žena istaknuti su na nekoliko mjesta. Tako se primjerice naglašava „da je aktivnost ženske radne snage niža od one muške, stopa nezaposlenosti kontinuirano je viša od stope nezaposlenosti muškaraca te da aktiviranje većeg broja ljudi na tržištu rada predstavlja značajan izvor mogućeg rasta radne snage“ (2.2.3. Demografski izazovi, tržište rada i jačanje ljudskog kapitala). Nadalje, među spomenutim izazovima je i činjenica kako je stopa rizika od siromaštva i socijalne isključenosti za starije žene veća od prosjeka u EU te da je nejednakost dohotka između muškaraca i žena i dalje prisutna, a položaj žena na tržištu rada treba ojačati. (2.2.4 Siromaštvo, socijalna isključenost i društvena kohezija). Više o povezanosti i doprinosu ovog *Nacionalnog plana s Nacionalnom razvojnom strategijom* opisano je u poglavlju 8. ovog dokumenta.

Svrha ovog *Nacionalnog plana* je da doprinese stvaranju uvjeta za društvo jednakih mogućnosti. Njegov utjecaj na svakodnevni život građana i građanki ovisit će o spremnosti svih dionika da sustavno ulažu materijalne i ljudske resurse u njegovu provedbu, uoče povezanost i međuzavisnost različitih sektora te preuzmu odgovornost za promjene.

2. OPIS SREDNJOROČNIH RAZVOJNIH POTREBA, IZAZOVA I RAZVOJNIH POTENCIJALA

a. Europski kontekst

Analiza stanja i izazova na globalnoj razini, a posebno u EU² pokazuje kako je na većini nacionalnih tržišta rada stopa zaposlenosti žena niža od one muškaraca, da je stopa neaktivnosti žena viša, a da se one koje su zaposlene susreću s nižim plaćama od muškaraca unatoč većem udjelu u broju visoko obrazovanih, da imaju poteškoća u napredovanju na bolje plaćena radna mjesta, da su većina u slabije plaćenim sektorima, da su češće žrtve spolnog uznemiravanja, a da u kućanstvu snose veći teret brige za bolesne i starije ukućane. U području obrazovanja vidljiva je niža zastupljenost žena u područjima koja su ključna za tehnološki i brži napredak društva, da imaju manjak vještina za prilagodbu suvremenom digitalnom svijetu te kako pod utjecajem rodni stereotipa biraju tradicionalna „ženska zanimanja“, koja su niže valorizirana na tržištu rada, dok je udio muškaraca u zanimanjima vezanim za obrazovanje kao i za njegu i skrb o starijima ili bolesnima niži, unatoč sve većim potrebama zbog starenja populacije. Nasilje nad ženama je, unatoč vidljivim pomacima, i dalje područje velike zabrinutosti te je nužno planirati ulaganje u zaštitu žrtava i prevenciju svih oblika nasilja. Žene na mjestima odlučivanja u političkom i javnom životu suočene su s podzastupljenošću na mjestima zakonodavne i izvršne vlasti kao i na mjestima odlučivanja u gospodarstvu. Neravnopravno sudjelovanje žena u donošenju važnih odluka predstavlja gubitak talenata i učinkovitosti koji se negativno održava na rast i razvoj društva u cjelini. Siromaštvo i rizik od isključenosti nejednako pogađa muškarce i žene. Uslijed različitih uvjeta na tržištu rada i životnih okolnosti siromaštvo starijih žena, samohranih majki, osobito onih s više malodobne djece, kao i

² UNECE Economic Commission for Europe, Beijing+25 Regional review of progress: regional synthesis, 2019: <https://bit.ly/3h2uFvO>

dugotrajno nezaposlenih žena, područja su zabrinutosti socijalnih politika. U suočavanju s pandemijom uzrokovanom virusom SARS-CoV-2 (dalje: Covid-19), žene su podnijele teret krize kao većinsko medicinsko i nastavničko osoblje te pružajući usluge njege i skrbi kao profesionalke u domovima za starije, ali i kod kuće u okviru neformalne i neplaćene skrbi.

U području zaštite ljudskih prava posebno osjetljivih skupina ističu se pripadnice nacionalnih manjina, žene izložene višestrukoj diskriminaciji, žene s invaliditetom, migrantice i izbjeglice, LGBTIQ osobe³, pa i mnoge osobe unutar skupine mladih. Prisutna je njihova nedostatna integracija u različite aspekte društvenog života, što uključuje tržište rada, obrazovanje, zdravstveni sustav, sustav javne sigurnosti, i sustav zaštite od nasilja.

Preduvjeti za uključenost rodne dimenzije u proces donošenja javnih politika i drugih akata kao što su spolno razvrstani statistički podaci i njihovo praćenje, rodna analiza stanja i predviđanje učinaka akata na žene i muškarce uzimajući u obzir različitost životnih okolnosti, navika i potreba kao i rodno osjetljiv proračun još uvijek predstavljaju izazov i zahtijevaju određenu razinu političkih odluka u mnogim državama članicama EU.

Ciljevi *Strategije za ravnopravnost spolova Europske komisije 2020. - 2025.* odnose se na uklanjanje rodno uvjetovanog nasilja; borbu protiv stereotipa; uklanjanje rodnog jaza na tržištu rada; postizanje ravnopravnog sudjelovanja u različitim sektorima gospodarstva; uklanjanje jaza između žena i muškaraca u skrbi i njezi i postizanje rodne ravnoteže u odlučivanju i politici.

b. Pregled normativno - strateškog i institucionalnog okvira u području ravnopravnosti spolova

Čitav niz instrumenata na razini Ujedinjenih naroda (dalje: UN), Vijeća Europe (dalje: VE) i EU-a odnosi se na obvezujuće mjere u području ravnopravnosti spolova s ciljem unaprjeđenja stanja, a temelje se na međunarodnim ugovorima i europskom zakonodavnom okviru. Nadalje, dokumenti poput rezolucija Vijeća Europske unije (dalje: Vijeće EU) ili rezolucija i drugih akata VE, iako nisu pravno obvezujući, postavljaju smjer djelovanja koji se očekuje od država članica. Na osnovu nacionalnih izvještaja prema međunarodnim tijelima Republike Hrvatske dostavljene su i određene preporuke kojima bi se proces uspostavljanja ravnopravnosti spolova mogao unaprijediti.

Od istaknutih pravno obvezujućih akata za područje ravnopravnosti spolova značajno je petnaestak *EU Direktiva* i nekoliko presuda Europskog suda za ljudska prava, a potrebno je spomenuti i *Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji* (dalje: *Istanbulska konvencija*) te *UN Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* (dalje: CEDAW), kao i Konvencije Međunarodne organizacije rada (dalje: ILO), *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima* i *Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima*.. Relevantni dokumenti uvršteni su na mrežne stranice Ureda za ravnopravnost spolova (dalje: URS)⁴.

³ Krovni izraz koji se koristi za označavanje pojedinaca iz lezbijske, gej, biseksualne, trans i queer/questioning (koje nisu sigurni ili istražuju u svoju seksualnost i/ili rodni identitet) zajednice.

⁴ URS: <https://bit.ly/3vIKY52>

Prilikom izrade ovog *Nacionalnog plana* i pripadajućeg prvog *Akcijskog plana*, vodilo se računa o navedenim pravno obvezujućim aktima, preporukama koje proizlaze iz rezolucija, *Zaključaka* Vijeća EU, *Mišljenja* Savjetodavnog odbora za žene i muškarce Europske komisije, ali i vrlo konkretnim preporukama za Republiku Hrvatsku u *Zaključnim primjedbama* UN Odbora za uklanjanje diskriminacije žena o *Četvrtom i petom periodičnom izvješću Republike Hrvatske*⁵ kao i u *Zaključnim zapažanjima* UN Odbora za ljudska prava o trećem periodičnom izvješću Hrvatske o provedbi Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima⁶ koji se odnose na kritična područja opisana u ovom dokumentu.

Na nacionalnoj razini *Ustav Republike Hrvatske* (Narodne novine br. 85/10 i 05/14 – pročišćeni tekst) temeljni je pravni i politički akt u hrvatskom pravnom sustavu i kao takav ima najvišu pravnu snagu, zbog čega s njim moraju biti usklađeni svi pravni propisi, kao i postupci svih državnih tijela i tijela koja obavljaju javne ovlasti. Članak 3. Ustava propisuje da su sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav najviše vrednote ustavnog poretka, a ostvarivanje ljudskih prava jamči se svim građanima, neovisno o rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama.⁷ Odredbe Ustava razrađuju se dalje u pojedinim zakonima i podzakonskim aktima od kojih je najvažnije nekoliko zakona koji zajednički predstavljaju temelj antidiskriminacijskog zakonodavstva i značajni su za područje ravnopravnosti spolova:

- *Zakon o ravnopravnosti spolova* (Narodne novine br. 82/08 i 69/17)
- *Zakon o suzbijanju diskriminacije* (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12)
- *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji* (Narodne novine, br. 70/17, 126/19, 84/21 i 114/22)
- *Kazneni zakon* (Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21 i 114/22)
- *Zakon o radu* (Narodne novine, br. 93/14, 127/17, 98/19 i 151/22)
- *Zakon o tržištu rada* (Narodne novine, br. 118/18, 32/20 i 18/22)
- *Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola* (Narodne novine, br. 92/14 i 98/19)
- *Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom* (Narodne novine, br. 157/13, 152/14, 39/18 i 32/20)
- *Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu* (Narodne novine, br. 64/15 i 98/19)
- *Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju* (Narodne novine, br. 10/97, 107/07, 94/13, 98/19 i 57/22)
- *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (Narodne novine, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20 i 151/22)

⁵ Zaključne primjedbe o Četvrtom i petom periodičnom izvješću za Hrvatsku: <https://bit.ly/2QPU41>

⁶ *Zaključna zapažanja* UN-ovog Odbora za ljudska prava o trećem periodičnom izvješću Hrvatske o provedbi Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima: <https://bit.ly/3unUCcS>

⁷ Ustav Republike Hrvatske, članak 14.: <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/vazniji-propisi/ustav-republike-hrvatske-narodne-novine-broj-561990-1351997-81998-1132000>

- *Zakon o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu* (Narodne novine, br. 116/18 i 85/22)
- *Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama* (Narodne novine, br. 152/22)
- *Obiteljski zakon*, (Narodne novine, br. 103/15, 98/19 i 47/20)
- *Zakon o zdravstvenoj zaštiti* (Narodne novine, br. 100/18, 125/19, 147/20, 119/22 i 156/22)
- *Zakon o socijalnoj skrbi* (Narodne novine, br. 18/22, 46/22 i 119/22)
- *Zakon o medijima* (Narodne novine, br. 59/04, 84/11, 81/13 i 114/22)
- *Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji* (Narodne novine, br. 137/10, 76/12, 78/16, 46/17, 73/17, 94/18, 114/22 i 20/23)
- *Zakon o elektroničkim medijima* (Narodne novine, br. 111/21 i 114/22)
- *Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor* (Narodne novine, br. 116/99, 109/00, 53/03, 69/03 167/03, 44/06, 19/07 , 20/09, 145/10, 24/11, 93/11, 120/11, 19/15, 66/15-pročišćeni tekst, 104/15 i 98/19)
- *Zakon o političkim strankama* (Narodne novine, br. 76/93, 111/96, 164/98, 36/01 i 28/06)
- *Zakon o lokalnim izborima*, (Narodne novine, br. 144/12, 121/16, 98/19, 42/20 144/20 i 37/21).

Institucionalni okvir za ravnopravnost spolova definiran je *Zakonom o ravnopravnosti spolova* i *Poslovníkom Hrvatskoga sabora* (Narodne novine br. 81/2013, 113/2016, 69/2017, 29/2018, 53/2020, 119/2020 i 123/2020).

Na razini Hrvatskog sabora (dalje: HS) od 2002. godine djeluje Odbor za ravnopravnost spolova koji ima prava i dužnosti matičnoga radnog tijela u područjima koja se odnose na poticanje i praćenje primjene načela ravnopravnosti spolova u zakonodavstvu Republike Hrvatske.

Institucija pravobranitelja za ravnopravnost spolova uvedena je *Zakonom o ravnopravnosti spolova* 2003. godine kao neovisno tijelo za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova. URS je stručna služba Vlade Republike Hrvatske koja je također osnovana temeljem *Zakona o ravnopravnosti spolova* 2004. godine, a obavlja stručne i druge poslove na način da koordinira sve aktivnosti kojima je cilj uspostavljanje ravnopravnosti spolova.

Za provedbu *Zakona o ravnopravnosti spolova*, zaduženi su i koordinatori za ravnopravnost spolova u ministarstvima. Njihove ovlasti i zaduženja definiraju se u *Planovima djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova*, koje su tijela državne uprave, temeljem obveza iz članka 11. *Zakona o ravnopravnosti spolova*, dužna donijeti i poslati na odobrenje URS-u.

Za provedbu *Zakona o ravnopravnosti spolova* na lokalnoj razini zadužena su povjerenstva za ravnopravnost spolova koja djeluju u svih 20 županija i Gradu Zagrebu te u oko 90 općina i gradova. Županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova su radno - savjetodavna tijela županijskih skupština, a članovi se biraju iz redova zastupnika u županijskim skupštinama i zainteresiranih građana. Većina županijskih povjerenstava broji između devet i jedanaest članova, a njihov se sastav mijenja nakon lokalnih izbora. Za svoje su djelovanje financirana od strane županija, gradova i općina na osnovu svojih *Godišnjih planova rada*. Njihova

savjetodavna uloga u izradi proračuna županija, općina i gradova važan je alat za rodno osjetljivo planiranje života u lokalnim sredinama. *Europsku povelju o ravnopravnosti žena i muškaraca na lokalnoj razini* koja omogućava planiranje i praćenje javnih lokalnih politika i praksi s ciljem unaprjeđenja rodne ravnopravnosti, potpisalo je 17 hrvatskih županija i 14 gradova te se od njih očekuje donošenje *Akcijskih planova* za provedbu *Europske povelje*.

Člankom 11. *Zakona o ravnopravnosti spolova* jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (dalje: JL(R)PS) te pravne osobe s javnim ovlastima i druge pravne osobe i obrtnici koji zapošljavaju više od 20 zaposlenih obvezni su u svoje opće akte unijeti antidiskriminacijske zakonske odredbe i mjere za uspostavljanje ravnopravnosti spolova.

c. Razvojni izazovi i potencijali u prioritetnim područjima

1. PROMICANJE LJUDSKIH PRAVA ŽENA I RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Europska Komisija (dalje: EK) u svojoj *Strategiji za rodnu ravnopravnost 2020.-2025.* ističe sporost u napretku svih zemalja članica s obzirom da nigdje još nije postignuta potpuna rodna ravnopravnost. Pri tome ističe kako se načelo rodne ravnopravnosti učestalo krši i seksističkim govorom mržnje kao i sprječavanjem provedbe mjera protiv rodnih stereotipa.

I VE dijeli ista stajališta te je u svojoj *Strategiji ravnopravnosti spolova 2018. - 2023.*, kao 1. strateški cilj izdvojilo prevenciju i suzbijanje rodnih stereotipa i seksizma. Pri tome rodne stereotipe definira kao: „unaprijed stvorene društvene i kulturne obrasce ili ideje kojima se ženama i muškarcima pripisuju karakteristike i uloge koje određuju i ograničavaju njihov spol. Rodni stereotipi su ozbiljna prepreka postizanju stvarne ravnopravnosti spolova i potiču rodnu diskriminaciju. Takvi stereotipi mogu ograničiti razvoj prirodnih talenata i sposobnosti djevojčica i dječaka, žena i muškaraca, njihovih obrazovnih i profesionalnih preferencija i iskustava, kao i životnih prilika općenito.“

U skladu sa *Nacionalnom razvojnom strategijom*, koja sadrži viziju uspostave društva jednakih prilika za sve, promicanje ljudskih prava žena i rodne ravnopravnosti trajna je zadaća koja iziskuje provedbu sustavnih kampanja i mnogih drugih ciljanih mjera i akcija usmjerenih ka podizanju svijesti i znanja javnosti, i drugih relevantnih dionika (uključivši tijela državne uprave), o neprihvatljivosti bilo kojeg oblika rodne diskriminacije sukladno članku 6. *Zakona o ravnopravnosti spolova* koji definira i zabranjuje diskriminaciju na temelju spola, bračnog i obiteljskog statusa, spolne orijentacije te u odnosu na mogućnosti dobivanja i nabave roba i pružanju i pristupu uslugama.

U tu svrhu treba nastaviti s daljnjim upoznavanjem javnosti s nacionalnim i međunarodnim antidiskriminacijskim zakonskim i strateškim okvirom, i drugim relevantnim preporukama i aktima, odnosno s postojećim mehanizmima pravne zaštite od rodne diskriminacije.

Pri tome je potrebno, osim općeg društvenog nepovoljnijeg položaja ukupne populacije žena, istaknuti i značaj unaprjeđenja položaja pojedinih osjetljivih i ranjivih skupina kao što su to žene s invaliditetom, pripadnice nacionalnih manjina (posebice Romkinje), žene u ruralnim područjima, mlade žene, žrtve trgovanja ljudima, migrantice, izbjeglice i tražiteljice

međunarodne zaštite kao i LGBTIQ osoba, a koje često mogu biti izložene i različitim oblicima višestruke diskriminacije.

Za žene s invaliditetom potrebno je i nadalje razvijati mjere vezane uz poticanje njihova samozapošljavanja i povećanja participacije na tržištu rada, kao i u političkom odlučivanju, uz analizu izloženosti nasilju i razradi aktivnosti za sprječavanje svih oblika zlostavljanja ove ranjive društvene skupine.

Iako je za ostvarivanje projekata kulturne autonomije pripadnica nacionalnih manjina Savjet za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske godišnje povećavao sredstva za financiranje njihovih projekata, još uvijek preostaju izazovi u rješavanju položaja prije svega pripadnica romske nacionalne manjine s obzirom na potrebu većeg stupnja njihove integracije u područje obrazovanja, tržišta rada kao i suzbijanja nasilja nad ženama i djecom.

Postotak žena koje se nalaze među ekonomski aktivnim stanovništvom niži je u ruralnim nego u urbanim područjima. Prema *Upisniku poljoprivrednika*⁸ koji vodi Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, u 2021. godini u Republici Hrvatskoj bilo je samo 29,51% nositeljica obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (OPG) te 21,13% vlasnica poljoprivrednih površina. U 2021. stanje u poljoprivrednim obrtima i trgovačkim društvima ukazuje da je bilo 19,49% nositeljica obrta, a stanje u trgovačkim društvima, u sektoru poljoprivrede, pokazuje da ih je bilo 26,4%. Položaj žena koje žive na selu i nadalje je nedovoljno istražen te bi u tom pravcu, s obzirom da se nalaze u nepovoljnijem položaju trebalo poduzeti dodatne korake s ciljem njihova osnaživanja. Pri navedenom je potrebno uzeti u obzir *Opću preporuku br. 34 (2016) UN-a o pravima žena u ruralnim područjima*.

Vezano uz napredak posebno osjetljivih skupina žena kojima je odobrena međunarodna zaštita, potrebni su daljnji naponi usmjereni ka njihovom uključivanju u redovno školovanje u Republici Hrvatskoj, učenju hrvatskog jezika te poticanju njihovog zapošljavanja kako bi ih se učinilo ekonomski neovisnim te preventivno djelovalo na moguće pojave rodno uvjetovanog nasilja u migrantskoj populaciji. Također, potrebno je ojačati i sustav financijske podrške projektima usmjerenim ka psihosocijalnim uslugama tražiteljicama međunarodne zaštite te onima s odobrenom međunarodnom zaštitom.

Potrebno je napomenuti kako Pravosudna akademija organizira od 2016. godine seminare za pravosudne djelatnike/ce vezane uz pravo na azil i tražitelje/ce međunarodne zaštite.

Nadalje, potrebno je unaprijediti i osiguravanje pristupa pravdi koje omogućuje osobama svih slojeva društva pravedne, pristupačne i učinkovite pravne lijekove kako bi i žene i muškarci mogli uživati podjednaka prava i jednake šanse da ih ostvare.

Taj pojam osigurava osjetljivost i odgovor pravosudnog sustava na potrebe i uvjete života žena, kao i njihovo osnaživanje u cijelom procesu dostizanja pravde. Smanjenje utjecaja prepreka s kojima se žene suočavaju u pristupu pravdi ne samo što olakšava veću dostupnost, već je i ključni korak ka postizanju rodne ravnopravnosti.

Statistički podaci pokazuju porast broja žena u odnosu na muškarce kojima je odobrena sekundarna besplatna pravna pomoć koja, između ostalog, obuhvaća i zastupanje u sudskim

⁸ *Upisnik poljoprivrednika*: <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/>

postupcima koju pruža odvjetništvo. Prema podacima tadašnjeg Ministarstva pravosuđa (dalje: MPU) u 2021. godini 2.257 žena i 1.168 muškaraca koristilo je besplatnu pravnu pomoć.⁹

Zakon koji regulira pitanje pobačaja, *Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece* (Narodne novine, br. 18/78 i 88/09), u Republici Hrvatskoj je na snazi od 1978. godine. Napominjemo da je Ustavni sud Republike Hrvatske 2017. godine ocijenio da je aktualni *Zakon*, koji propisuje da žena do isteka 10. tjedna od začeća može prekinuti trudnoću u skladu s Ustavom.

Nastavno na sve ranije navedeno izrađene su ciljane mjere, a rodna dimenzija, uz spolno razlučene podatke uvrštena je, između ostalog u pojedine sektorske strategije, uključivši *Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti osoba s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027.*; *Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027.*; *Nacionalni plan za rad i zapošljavanje za razdoblje od 2021. do 2027.* *Nacionalni plan za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027.*, i druge.

Podizanju svijesti javnosti o različitim aspektima rodne ravnopravnosti pridonosi i redovito obilježavanje pojedinih značajnih datuma, kao što su to: Međunarodni dan žena - 8. ožujka, Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad ženama - 22. rujna, Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama - 25. studenog, Svjetski dan seoskih žena - 15. listopada, Međunarodni dan borbe protiv homofobije, bifobije i transfobije - 17. svibnja, Svjetski dan poduzetnica, Europski dan jednakih plaća te Međunarodni dan djevojaka i žena u IKT-u, a što je potrebno provoditi i u sljedećem srednjoročnom razdoblju.

Način na koji medijski sadržaji prikazuju žene i muškarce jedan je od ključnih čimbenika u promicanju i jačanju društvene svijesti o ravnopravnosti spolova kao i u prevenciji i uklanjanju svih oblika rodne diskriminacije. Tiskani i elektronički mediji imaju veliku odgovornost u suzbijanju rodni stereotipa, uklanjanju seksizama iz javnog prostora i političkog govora te uključivanju nediskriminatornih sadržaja u svoje planove i programe.

Međutim, različiti oblici seksizma i rodni stereotipa su u medijima još uvijek vrlo zastupljeni kroz reklame, oglašavanje, u izjavama javnih osoba, političkom govoru te je još uvijek prisutno i senzacionalističko izvještavanje o različitim oblicima nasilja nad ženama.

Agencija za elektroničke medije (dalje: AEM) 2015. godine analizirala je pojavnost rodni stereotipa u reklamama iz čega je zaključeno da su rodni stereotipi pronađeni u više od polovice reklamnih spotova iz analiziranog uzorka, od čega se 80% detektiranih stereotipa odnosilo na žene.

Dvomjesečna analiza koju je provela pravobraniteljica za ravnopravnost spolova tijekom 2019. pokazala je da je u dvije informativne i jednoj mozaičnoj emisiji Hrvatske radiotelevizije (dalje: HRT) zastupljenost tema koje se odnose na ravnopravnost žena i muškaraca značajno podzastupljena, svega 4% te da zastupljenost gostiju/gošći u studiju i u snimljenim prilogima ide u prilog muškarcima koji su u informativnim emisijama zastupljeni dva do tri puta češće od žena (69% muškarci i 31% žene).¹⁰

Zakon o ravnopravnosti spolova (u članku 16.) eksplicite navodi obveze medija pa navodi kako su dužni kroz programske sadržaje, programske osnove, programska usmjerenja i

⁹ Izvješće o ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć i utrošku sredstava u 2021.: <https://bit.ly/3sKcLT7>

¹⁰ Izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2019. godinu: https://www.prs.hr/application/images/uploads/IZVJE%C5%A0%C4%86A/IZVJESCE_O_RADU_ZA_2019_Pravobra.pdf

samoregulacijske akte promicati razvoj svijesti o ravnopravnosti muškaraca i žena. Također propisuje kako je zabranjeno javno prikazivanje i predstavljanje žena i muškaraca na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol i spolnu orijentaciju.

U Republici Hrvatskoj, pitanje štetnog ponašanja na društvenim mrežama kada u komentarima korisnici potiču na mržnju, nasilje, širenje ksenofobije, rasizma pa i na širenje maloljetničke pornografije, regulirano je *Kaznenim zakonom* u odredbama članka 325. („javno poticanje na nasilje i mržnju“) i 163. („iskorištavanje djece za pornografiju“).

Sukladno *Zaključcima Vijeća EU iz 2020. godine*, države članice se potiču da edukaciju o medijskoj pismenosti¹¹ provode na svim razinama odgojno - obrazovnog sustava kako bi djeca i mladi naučili kritički pratiti medijske sadržaje. Rodna osjetljivost jezika kojim govore novinari i javne ličnosti imaju mogućnost utjecaja na rodnu osviještenost primatelja informacija te bi trebala biti promovirana i redovito korištena u tiskanim i elektronskim medijima. Stoga su medijska pismenost, korištenje rodno osjetljivog jezika te edukacija i mentoriranje novinara važna područja koje bi daljnjim postupcima trebalo unaprijediti.

Kao primjere dobre prakse možemo navesti da se na javnim natječajima objavljenim u okviru raspodjele sredstava Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija - nakladnika televizije i radija na lokalnoj i regionalnoj razini, neprofitnih nakladnika televizije i radija, neprofitnih pružatelja medijskih usluga iz članaka 19. i 79. *Zakona o elektroničkim medijima*, neprofitnih pružatelja elektroničkih publikacija i neprofitnih proizvođača audiovizualnih i radijskih programa za 2019. i 2020. godinu, 44 nakladnika prijavilo i ostvarilo financiranje za emisije u kategoriji „poticanje razvoja svijesti o ravnopravnosti spolova i drugih najviših vrednota ustavnoga poretka“, što čini 29,1% nakladnika radija i televizije koji su ostvarili ovo pravo.¹²

Također, Ministarstvo znanosti i obrazovanja (dalje: MZO) je 2019. godine donijelo odluke o donošenju predmetnih kurikuluma i kurikuluma sedam međupredmetnih tema u kojima se potiče i produbljuje poučavanje o medijskoj pismenosti.

Treći primjer je taj da je 2019. godine osnovan portal „Žene i mediji“, kao središnji portal koji se bavi svim pitanjima koja su vezana uz tematiku položaja žena u društvu, ravnopravnosti spolova i medija kao ključnog dionika u osvještavanju javnosti. Potpisan je i *Sporazum o suradnji između AEM-a i partnerskih institucija i organizacija* (URS-a, tadašnjeg Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, tadašnjeg Središnjeg državnog ureda za šport, Pučke pravobraniteljice, Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Hrvatskog olimpijskog odbora (dalje: HOO), te više organizacija civilnoga društva). Navedeni *Sporazum* je obnovljen u prvoj polovici 2021. godine.

S druge strane *Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Hrvatske radiotelevizije za razdoblje od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2022.*¹³ obvezivao je HRT, kao javni servis, da zbog svog statusa i utjecaja vodi računa o načinu prikazivanja žena i muškaraca. Iako se bilježe pozitivni pomaci u izvještavanju i načinu izvještavanja o temama vezanim uz ravnopravnost

¹¹ Zaključci Vijeća EU-a o medijskoj pismenosti: <https://www.aem.hr/vijesti/zakljucci-vijeca-eu-a-o-medijskoj-pismenosti/>

¹² Analiza društvenog utjecaja Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija 2016. – 2019. : <https://bit.ly/3SRMM6Z>

¹³ *Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Hrvatske radiotelevizije za razdoblje od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2022.:* <https://www.hrt.hr/dokumenti-zakoni-pravila-pravni-akti/>

spolova, još uvijek nedostaje jedinstvena metodologija prikupljanja podataka o praćenju i izvještavanju o provedbi zakonskih i ugovornih obveza vezanih uz provedbu i promociju ravnopravnosti spolova, suzbijanju rodni stereotipa, uklanjanju diskriminacija temeljem spola i seksizma u programskim sadržajima te zastupljenosti obaju spolova kao ravnopravnih sugovornika u raspravama. Prioritet koji treba istaknuti pri kreiranju budućeg *Ugovora* je uvrštavanje promicanja ravnopravnosti spolova i uklanjanja rodni stereotipa u poglavljima koja se odnose na „Obrazovni i znanstveni program“ te „Program za djecu i mlade“.

U pogledu mjera i aktivnosti koje imaju za cilj unaprjeđenje položaja žena u medijima, s naglaskom na suzbijanje rodni stereotipa u medijskom prostoru, treba istaknuti kako su one sastavni dio *Provedbenog programa Ministarstva kulture i medija za razdoblje od 2021. do 2024. godine* i kao takve su sadržane u okviru mjere Poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija i razvoj medijske pismenosti te će biti sastavni dio *Nacionalnog plana razvoja kulture i medija*.

Zadaća ovog dijela *Nacionalnog plana* je da doprinese daljnjem podizanju svijesti i senzibiliziranju javnosti za pitanja ravnopravnosti spolova, uključivom društvu i društvu jednakih mogućnosti za sve njegove pripadnike.

2. UNAPRJEĐENJE POLOŽAJA ŽENA NA TRŽIŠTU RADA

Ekonomska neovisnost žena nije samo ključna za rodnu ravnopravnost već i za gospodarski rast i prosperitet države, a omogućavanje potpune realizacije potencijala i žena i muškaraca može donijeti znatnu makroekonomsku dobit i utjecati na borbu protiv socijalne isključenosti i siromaštva.

Iako je u zadnjih deset godina postignut značajan napredak u položaju žena na tržištu rada, duboko ukorijenjene nejednakosti između muškaraca i žena dalje postoje. Rodni jaz na štetu žena vidljiv je u nižoj stopi zaposlenosti, višoj stopi neaktivnosti, nižim plaćama, manjim mirovinama, količini obavljanja neplaćenog rada u kući, poteškoćama u usklađivanju obiteljskih i profesionalnih obveza, otežanom pristupu mjestima ekonomskog i drugih oblika javnog odlučivanja i određenim propulzivnim zanimanjima, s obzirom da čine većinu zaposlenih u slabije plaćenim sektorima. Osim toga, žene su često izložene i različitim oblicima diskriminacije i spolnog uznemiravanja na tržištu rada. Povjerenica za ravnopravnost spolova EK, Helena Dalli, je prilikom obraćanja posjetiteljima EU Konferencije „Sudjelovanje žena na tržištu rada – društvena dobit“ koja je održana u siječnju 2020. u Zagrebu prilikom predsjedanja Republike Hrvatske Vijećem EU, u organizaciji EK i URS-a, naglasila kako rodni jaz u sudjelovanju na tržištu rada EU košta 3% bruto nacionalnog dohotka (dalje: BND) na godišnjoj razini.

U Izvješću za Republiku Hrvatsku s detaljnim preispitivanjem o sprječavanju i uklanjanju makroekonomskih neravnoteža¹⁴ 2019. godine EK naglašava:

- Stopa sudjelovanja na tržištu rada i dalje je niska, posebno za ranjive skupine, dok su visoki neto migracijski odljevi i manjak vještina sve veći izazov. Stoga su utvrđene visoko prioritetne potrebe za ulaganjima u cilju poboljšanja pristupa zaposlenju za sve tražitelje posla i predviđanja potreba za vještinama, među ostalim, osobito sljedeće:
 - bolja pokrivenost mjerama aktivnih politika tržišta rada i njihova usmjerenost;
 - uklanjanje uzroka neaktivnosti, uključujući neprijavljeni rad;
 - smanjenje teritorijalnih nejednakosti u rezultatima tržišta rada;
 - izrada mehanizama za brzu prilagodbu novim oblicima rada i poticanje mobilnosti radnika;
 - osnivanje poslovnih inkubatora i ulaganje u samozapošljavanje, mala i srednja poduzeća te otvaranje poduzeća/radnih mjesta i razvoj socijalnog poduzetništva.
- Hrvatska je ispod prosjeka EU u obrazovnim ishodima. Stoga su utvrđene visoko prioritetne potrebe za ulaganjima u cilju poboljšanja kvalitete, učinkovitosti i relevantnosti obrazovanja i osposobljavanja za tržište rada, među ostalim, konkretno sljedeće:
 - dokvalifikacija i prekvalifikacija aktivnog stanovništva u okviru obrazovanja odraslih; modernizacija opreme i infrastrukture;
 - pružanje potpore obrazovanju i osposobljavanju nastavnika i odgojitelja.
- Udio stanovništva izloženog riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti i dalje je visok. Utvrđene su visoko prioritetne potrebe za ulaganjima kako bi se potaknula aktivna uključenost u cilju promicanja jednakih mogućnosti i rješavanja problema materijalne oskudice, među ostalim, sljedeće:
 - bolje socijalne usluge i infrastruktura centara za potporu ranjivim skupinama i obiteljima;
 - poboljšanje prijelaza s institucijske skrbi na skrb u obiteljskom okruženju i u zajednici;
 - smanjenje teritorijalne nejednakosti u socijalnim ishodima;
 - promicanje socijalnih inovacija.

Stopa zaposlenosti žena (20-64 godine), iako kontinuirano raste, u 2021. i dalje je bila za 10,5% niža od stope zaposlenosti muškaraca i iznosila je 62,9%, u odnosu na stopu zaposlenosti žena u EU-27 od 67,7%¹⁵.

Stopa aktivnosti žena (u dobi 15+) na tržištu rada u rujnu 2022. godine iznosila je 47,3 %, a za muškarce 58,5 %¹⁶. Studija Eurofounda iz 2016. *Rodni jaz u zaposlenosti: izazovi i rješenja* procijenila je kako je ukupni trošak neaktivnosti žena u radnoj snazi oko 370 milijardi eura u cijeloj EU ili 2,8% BDP-a, uključujući gubitak poreznih prihoda i isplatu naknada¹⁷.

Unatoč jasnim zakonodavnim mjerama i različitim pokušajima javnih politika, jaz u plaćama između žena i muškaraca postoji i dalje u svim državama članicama EU. Rodna

¹⁴ Izvješće za Hrvatsku 2019. s detaljnim preispitivanjem o sprječavanju i uklanjanju makroekonomskih neravnoteža: https://commission.europa.eu/publications/2019-european-semester-country-reports_hr

¹⁵ Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem010/default/table?lang=en>

¹⁶ Anketa o radnoj snazi DZS-a: <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29252>

¹⁷ Model kolektivnog ugovora - Rodni aspekt kolektivnog pregovaranja: https://gppg.prs.hr/wp-content/uploads/2020/06/Model-of-collective-agreement_hr.pdf

segregacija zanimanja i sektora, teškoće u usklađivanju privatnog i poslovnog života te podcjenjivanje ženskih vještina, su samo neki od složenih razloga trajnog jaza u plaćama.

Iako je došlo do smanjivanja rodni razlika u stopi zaposlenosti, veliki problem još uvijek predstavlja rodno uvjetovana horizontalna segregacija radne snage po djelatnostima¹⁸ uzrokovana razlikama u vještinama, znanjima i mogućnostima koje proizlaze iz odabira područja obrazovanja, kao i raširenošću rodni stereotipa vezanih uz tržište rada. U *Specifičnim preporukama za Republiku Hrvatsku*, EK ističe kako bi Hrvatski zavod za zapošljavanje (dalje: HZZ) trebao kod radne snage snažnije podupirati stjecanje odgovarajućih vještina (npr. digitalnih), razvijati strategije informiranja neaktivnog stanovništva i suzbijati neprijavljeni rad.¹⁹

U prosincu 2022. godine u 17 područja djelatnosti prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenom u pravnim osobama RH muškaraca viša je od onih u žena, dok je u 2 područja djelatnosti obrnuto te su prosječne mjesečne isplaćene neto plaće žena više u područjima djelatnostima E (Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša) i F (Građevinarstvo) Prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenom u pravnim osobama RH u prosincu 2022. godine iznosila je 7.565 kuna odnosno 1.004 eura za žene te 8.144 kune, odnosno 1.081 eura za muškarce. Ta je razlika vidljiva u većini djelatnosti, osobito u onima u kojima prevladava ženska radna snaga kao što je primjerice proizvodnja odjeće u kojima su prosječne mjesečne isplaćene neto plaće muškaraca veće za 34,8% u odnosu na plaće žena²⁰. Jaz u plaćama mjeren prosječnom mjesečnom bruto plaćom po satu je 2021. godine u Republici Hrvatskoj, prema podacima Eurostata koji isključuju područja djelatnosti A (Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo) i O (Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje) iznosio 11,1%, a u EU-27 12,7%. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (dalje: DZS) razlika u prosječnim mjesečnim isplaćenim neto plaćama za istu godinu iznosila je 7,2%.

U posljednjih nekoliko godina EU intenzivno prati primjenu načela jednake plaće za isti rad i rad iste vrijednosti, no rezultati pokazuju da je to osnovno načelo, uvršteno još u *Ugovoru iz Rima*²¹ i dalje veliki izazov za mnoge države članice. Jedna od ključnih prepreka je problem transparentnosti plaća te EK intenzivno radi na prijedlogu nove Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o jačanju primjene načela jednakih plaća muškaraca i žena za jednak rad ili rad jednake vrijednosti putem transparentnosti plaća i provedbenih mehanizama.

¹⁸ Tako je primjerice u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu zaposleno 29,1% žena, u građevinarstvu 10,5%, prijevozu i skladištenju 23,7%, u poslovima računalnog programiranja, savjetovanja i povezanih djelatnosti 28,9%, a u Informacije i komunikacije 24,8% žena. Suprotno tome, u području obrazovanja zaposleno je 80,5% žena; u djelatnostima zdravstvene zaštite 74,7% žena; u djelatnosti socijalne skrbi 84% žena; te u ostalim osobnim uslužnim djelatnostima radi 76,7% žena; DZS - zaposleni prema djelatnostima u rujnu 2022.

¹⁹ Preporuka za preporuku vijeća o Nacionalnom programu reformi Hrvatske za 2020. i davanje mišljenja Vijeća o Programu konvergencije Hrvatske za 2020., Country Specific Recommendations: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1591720698631&uri=CELEX%3A52020DC0511>

²⁰ DZS: <https://podaci.dzs.hr/media/yegdgb5v/place.xlsx>

²¹ Direktiva 2006/54/EC (the „Recast Directive”), Directive“), *Preporuka o transparentnosti plaća 2014.* (the „2014 Recommendation”) Recommendation“)

Zbog nižih plaća, manjeg radnog staža i prekida u karijeri zbog obiteljskih obveza, prosječna mirovina žena je niža od mirovine muškaraca te iznosi 89,5% od ukupne mirovine (2.569,09kn, odnosno 340,98 eura u odnosu na 3.227,8, odnosno 428,40 eura)²². Izjednačavanjem dobne granice odlaska u mirovinu za muškarce i žene umanjit će se razlika, ali će kontinuitet niže plaće i dalje biti čimbenik utjecaja na održivost te razlike. S ciljem smanjivanja navedene razlike *Izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju* (Narodne novine, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21 i 119/22) uvedena je kategorija dodanog staža od 6 mjeseci za svako rođeno i posvojeno dijete.

Posljedično, vezano uz stopu rizika od siromaštva koja je u Republici Hrvatskoj u 2021. godini na ukupnoj razini iznosila 19,2%, dok je za žene iznosila 21,1%. Razvidno je da su siromaštvu više izložene starije osobe i to najčešće žene u dobnoj skupini od 65 ili više godina koje bilježe najveću stopu rizika od siromaštva od 37,0%²³.

Jedan od ključnih razloga niže stope zaposlenosti žena i veće stope neaktivnosti na tržištu rada odnosi se i na poteškoće pri usklađivanju obiteljskih i poslovnih obveza. Obveze brige za djecu, ali i starije članove kućanstva kao i drugi neplaćeni kućanski poslovi najčešće su zaduženja žena te predstavljaju ozbiljnu prepreku za njihovu punu participaciju na tržištu rada. Prema podacima Eurofounda, žene provedu prosječno 26 sati tjedno na neplaćenim poslovima u odnosu na prosječnih 9 neplaćenih sati muškaraca. Statistički podaci pokazuju da je 47,6% žena i 27,2% muškaraca u dobi od 20-64 godine u 2020. godini navelo brigu i skrb o članovima obitelji kao osnovni razlog za ne traženje posla i poslovnu neaktivnost²⁴. Pitanje usklađivanja obveza u privatnom i poslovnom životu je usko povezano sa socijalnom politikom i mjerama usmjerenim ka pomoći za njegu i brigu o ovisnim članovima obitelji, fleksibilizacijom rada i radnog vremena zaposlenih, poreznom politikom, zdravstvenim osiguranjem, stopom siromaštva, demografskim kretanjima i općenito dostupnim uslugama i servisima na nacionalnoj i lokalnim razinama. Problem je istaknut i na već spomenutoj Konferenciji visoke razine „Sudjelovanje žena na tržištu rada - društvena dobit“ održanoj tijekom hrvatskog predsjedanja Vijećem EU. Zaključci i preporuke s konferencije temelje se na doprinosima stručnjaka koji su sudjelovali na jednom od panela Konferencije o povezanosti sudjelovanja žena na tržištu rada i usluga dugoročne skrbi te istraživačke podloge EIGE-a pod naslovom: „Gender equality and the long term care at home“²⁵. Preporuke jasno ukazuju na nužnost temeljite revizije sustava dugoročne skrbi za ovisne članove domaćinstva, mapiranje potreba zaposlenih u sektoru pružanja tih vrsta usluga te nužnost individualizacije u pristupu prema potrebama starijih članova domaćinstva²⁶.

²² DZS, Žene i muškarci u Hrvatskoj, 2022.:

https://podaci.dzs.hr/media/04pff1do/women_and_man_2022.pdf

²³ DZS: <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29178>

²⁴ Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_05_40/default/table?lang=en

²⁵ „Gender equality and the long term care at home“:

<https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/EIGE%20research%20note%20Long%20term%20care.pdf>

²⁶ Conclusions and Recommendations EU High-level Conference “Participation

Iz dostupnih podataka²⁷ vidljivo je kako skrb o djeci u velikoj mjeri utječe na zaposlenost roditelja te će rođenjem jednog djeteta prihodu u kućanstvu doprinijeti zaposlenje majke, no već kod rođenja trećeg djeteta majke će izlaziti s tržišta rada. Uz tradicionalne stavove prema brizi i skrbi o djeci, razloge za takve odluke vjerojatno je potrebno potražiti u dostupnosti organizirane skrbi i javnih servisa. Tzv. „Barcelonski ciljevi“ prema kojima bi nacionalni sustavi trebali osigurati da je 33% djece u dobi do 3 godine i 90% djece u dobi od 3 godine do polaska u školu u sustavu organizirane njege i skrbi, još nisu sasvim postignuti. Hrvatska je na sredini europske EU ljestvice - 33,3% djece u dobi do 3 godine i 63,7% djece od 3 godine do polaska u školu, boravi u oblicima formalne skrbi 30 i više sati tjedno.²⁸ 311 općina i gradova nema jaslice, a 146 ih je i bez vrtića.

Iako je financiranje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u cijelosti u nadležnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pokazala se potrebnom intervencija središnje države kako bi se ukinule nejednakosti u pristupu djece ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju zbog manjka fiskalnih kapaciteta jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i/ili nedovoljne prioritizacije ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Samo kroz *Nacionalni plan oporavka i otpornosti*²⁹ za vrtiće je osigurano 1,62 milijarde kuna, odnosno 215 milijuna eura, kako bi do sredine 2026. godine 90% djece u dobi od tri godine imalo priliku pohađati program ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Temeljem pristiglih i odobrenih prijava na raspisani natječaj „Izgradnja, dogradnja, rekonstrukcija i opremanje predškolskih ustanova“, država će financirati izgradnju 123 nova vrtića, dogradnju 98 vrtića, i rekonstrukciju i opremanje postojećih 29 građevina druge namjene u cilju pretvaranja u vrtićke kapacitete te adaptirati i opremiti 9 postojećih dječjih vrtića. Time će država uložiti 1,22 milijarde kuna, odnosno gotovo 162 milijuna eura u ukupno 259 dječjih vrtića. Nakon što kapaciteti budu izgrađeni u cijeloj državi, osigurat će se dodatna mjesta za više od 17 000 djece koja bi bez ove intervencije države ostala neupisana u dječji vrtić. Predloženim intervencijama smanjit će se udio lokalnih jedinica koje nemaju niti jedan vrtić.

Prema Izvješćaju Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu utvrđen je blagi pad korisnika roditeljnog dopusta od strane muškaraca. Naime, roditeljni dopust je koristilo 30 muškaraca manje nego u 2020. godini, što je pad sa 189 (0,3%) na 159 (0,2%) korisnika. U 2021. dodatni roditeljni dopust je koristilo 147 muškaraca ili 0,4% (taj dopust je koristilo 170 muškaraca ili njih 0,5% u 2020.). Međutim, što se tiče korištenja roditeljskog dopusta od strane

of Women in the Labour Market – Benefit for the Society” Zagreb, 30-31 January 2020
<https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/ConclusionsRecommendations.pdf>

²⁷ Dok stopa zaposlenosti žena dobi od 25 do 49 u EU u 2021. opada s brojem djece mlađe od 6 godina (78% kod žena bez djece, 72,1% kod onih s jednim djetetom i 53,% s troje i više djece), u Hrvatskoj je stopa zaposlenosti žena bez djece niža od stope zaposlenosti žena s jednim djetetom (74,9% prema 78,1%), a značajno opada tek s rođenjem troje i više djece (62,1%). Stopa zaposlenosti muškaraca u Hrvatskoj raste s brojem djece pa je stopa zaposlenosti za one s tri i više djece veća za 13,7% od stope zaposlenosti muškaraca bez djece, Eurostat.

²⁸ Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00185/default/table?lang=en>

²⁹ Nacionalni plan oporavka i otpornosti:

<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Vijesti/2021/srpanj/29%20srpnja/Plan%20oporavka%20i%20otpornosti%2C%20srpanj%202021..pdf>

muškaraca, došlo je do daljnjeg pada broja korisnika u 2021., s 4,3% na 3,9% (u apsolutnim brojevima s 2.039 na 1.870).³⁰

U narednom se razdoblju planiraju daljnje izmjene zakonodavnog okvira, a posebno imajući u vidu obveze koje nameće *Direktiva EU 2019/1158 o usklađivanju privatnog i poslovnog života zaposlenih osoba*.

S obzirom na nova demografska kretanja, kao što su starenje društva³¹, niže stope nataliteta i posljedično smanjenje broja radno sposobnog stanovništva, potreba za formalnim i neformalnim uslugama dugotrajne skrbi postaje važnija nego ikad prije. Oko 17% građana navodi neispunjene potrebe za profesionalnim uslugama kućne njege u Hrvatskoj. U ukupnoj populaciji, udio osoba uključenih u neformalnu skrb za starije osobe i/ili osobe s invaliditetom iznosi 12%, a većinu neformalnih pružatelja skrbi za starije osobe i/ili osobe s invaliditetom u Hrvatskoj čine žene (54%). Među pružateljima neformalne skrbi u kući, 37% žena i 42% muškaraca je uz to i zaposleno te kućne obveze prilagođava individualnim mogućnostima na tržištu rada. Stoga je od velike važnosti ulaganje države u kvalitetu usluga skrbi, osobito u sve oblike pomoći u kući za starije osobe, ali i za one koji o njima skrbe te razvoju pristupačnosti odgovarajućih servisa.

Jedan od pokazatelja nepovoljnijeg položaja žena na tržištu rada je i njihovom manjem udjelu u samozaposlenim osobama, kao i u poduzetništvu. Udio samozaposlenih žena u ukupnoj populaciji zaposlenih je 2021. godine iznosio 7,1%, a muškaraca 15,3%³². Za samozaposlene žene u 2020. godini stopa rizika od siromaštva iznosila je 13,5%, a muškaraca 13,9%³³. U ukupnom broju trgovačkih društava 2020. godine, udio onih koji su u isključivom vlasništvu žena iznosio je 22%³⁴. Ako se tome pridoda i suvlasnički udio u trgovačkim društvima, udio žena u poduzetništvu je 31,5%. Promatrano prema djelatnostima, poduzeća u većinskom vlasništvu žena prevladavaju u području ostalih uslužnih djelatnosti s 58,4%, a gledano u apsolutnim vrijednostima, najveći broj poduzetnica je u području stručnih, znanstvenih i tehničkih djelatnosti. Podaci pokazuju blagu tendenciju smanjivanja rodne razlike u pokretanju poslovnog pothvata, ali je još uvijek aktivnost muškaraca 1,63 puta veća u odnosu na aktivnost žena.³⁵

Žene u poduzetništvu su važna, ali još uvijek nedovoljno zastupljena kategorija poduzetnika. U cilju većeg korištenja potencijala poduzetničkog djelovanja žena za ostvarivanje gospodarskog rasta i kreiranje radnih mjesta *Nacionalna razvojna strategija* kao

³⁰ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, *Izješće o radu za 2021. godinu*: <https://www.prs.hr/cms/post/675>

³¹ Hrvatska ulazi u skupinu s najlošijom demografskom slikom, a demografsko starenje je, uz depopulaciju, temeljni demografski proces koji karakterizira stanovništvo Hrvatske u posljednjih nekoliko desetljeća. Demografi predviđaju da će uz varijantu srednjeg fertiliteta i sa srednjom migracijom, do 2021. godine udio stanovništva starijeg od 65 godina biti 20,4%, a do 2031. godine njihov će udio biti 23,7%. Uz lošije projekcije, taj bi udio mogao biti i do ¼ stanovništva „*Projekcije stanovništva Republike Hrvatske od 2010. do 2061.*“, DZS, 2011.

³² DZS, 2022.: <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29256>

³³ DZS, Žene i muškarci u Hrvatskoj 2022.: https://podaci.dzs.hr/media/04pff1do/women_and_man_2022.pdf

³⁴ Fina, 2021.: Analiza udjela žena poduzetnica u vlasničkoj strukturi trgovačkih društava – razdoblje od 2011. do 2020.

³⁵ *Izješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj*: <https://www.cepor.hr/wp-content/uploads/2015/03/CEPOR-Mala-i-srednja-poduze%C4%87a-u-HR-u-vrijeme-pandemije-COVID-19.pdf>

jedan od prioriteta provedbe javne politike koji će pridonijeti razvoju poduzetništva i obrta navodi podršku ženskom poduzetništvu i poduzetničkoj aktivnosti žena.

Nadalje, zbog specifičnosti ženskog iskustva na tržištu rada, njihov udio u nestandardnom zapošljavanju veći je od udjela muškaraca (povremeno zaposlenje, rad na određeno vrijeme, sezonski rad, rad u kućanstvu). Osim toga, od ukupnog broja zaposlenih, 15,4% žena i 11,6% muškaraca 2021. godine imalo je status privremeno zaposlenih³⁶ osoba.

Posljednjih godina povećao se broj žena u nestandardnim, digitaliziranim oblicima rada, a sve više žena sudjeluje u tzv. „gig ekonomiji“ (hrv: „ekonomija honorarnih poslova“), osobito žena s visokim obrazovanjem. Iako bi unaprijeđenje određenih tehnoloških procesa moglo olakšati zapošljavanje žena, potreba za općom digitalizacijom i automatizacijom tržišta rada mogla bi dodatno ugroziti poziciju žena ako se i u korištenju umjetne inteligencije ne primjeni načelo ravnopravnosti spolova i ljudskih prava. i ne spriječi automatizam u upotrebi dosadašnjih algoritama, s dominantno muškim karakteristikama (npr. u procesu selekcije radne snage).

Otežavajući čimbenici položaja žena na tržištu rada predstavljaju i različiti oblici diskriminacije i spolnog uznemiravanja kojemu su izložene pri traženju zaposlenja kao i na radnom mjestu.

Prema rezultatima jednog od prvih znanstvenih istraživanja kojeg su 2007. godine proveli URS i HZZ pod nazivom „Identifikacija standarda diskriminacije žena pri zapošljavanju“³⁷ na uzorku od 1.017 nezaposlenih žena, proizlazi da postoji čitav niz različitih oblika kršenja *Zakona o radu* i *Zakona o ravnopravnosti spolova* kada se radi o zabrani diskriminacije pri zapošljavanju žena i spolnog uznemiravanja.

Iz *Izvještaja o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2020. godinu*³⁸ vidljivo je da je udio žena koje se pritužuju zbog diskriminacije 76%, a područje na koje se odnosi najveći broj pritužbi je upravo područje rada. Analiza pokazuje da se ¼ pritužbi na diskriminaciju odnosila na rad i radne uvjete; mogućnost obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije.

Posebni problem predstavljaju psihosocijalni rizici i stres na radu, među kojima su svakako oni povezani s uznemiravanjem i nasiljem, gdje žene čine većinu ugroženih. Tek manji dio organizacija na europskoj razini ima procedure za upravljanje uznemiravanjem, nasiljem i stresom na radnom mjestu, navodeći osjetljivost teme i nedostatak stručnosti kao glavne razloge.

Ratifikacijom *Konvencije o iskorjenjivanju nasilja i uznemiravanja u svijetu rada* (br. 190) ILO-a dodatno bi se zaštitile od nasilja i spolnog uznemiravanja zaposlene osobe, osobe na osposobljavanju, pripravnici, volonteri i tražitelji zaposlenja.

³⁶ Temporary employees by sex, age and main reason:

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_organ&lang=en

³⁷ Istraživački izvještaj „Identifikacija standarda diskriminacije žena pri zapošljavanju“:

https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/dokumenti/nac_strat/istrazivanja/istr_izvj_ide nt_sand_dis.pdf

³⁸ *Izješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2020.:*

https://www.prs.hr/application/images/uploads/IZVJESCE_O_RADU_2020_Pravobranit.pdf

Sukladno *Nacionalnoj razvojnoj strategiji* prioritet je da institucije tržišta rada i socijalnih sustava i u budućnosti budu usmjerene na smanjivanje rizika od siromaštva i socijalne isključenosti starijih osoba te na potpuno uklanjanje neravnopravnosti između muškaraca i žena u pogledu plaća i zauzimanja upravljačkih položaja te sudjelovanja na tržištu rada.

3. SUZBIJANJE NASILJA NAD ŽENAMA

Nasilje nad ženama, uključujući i nasilje u obitelji, najteži je oblik kršenja ljudskih prava žena, koji ujedno onemogućava postizanje pune ravnopravnosti spolova i održava postojeće odnose nejednakosti. Ono pogađa između jedne petine i jedne četvrtine svih žena.³⁹ Prema rezultatima opsežnog istraživanja o nasilju nad ženama Agencije EU za temeljna prava (dalje: FRA) iz 2014. godine, 33% žena u EU doživjelo je fizičko i/ili seksualno nasilje, 22% žena doživjelo je nasilje od bliskog partnera, a čak 55% žena doživjelo je seksualno uznemiravanje.

Republika Hrvatska članica je brojnih međunarodnih ugovora, koji zajedno s nacionalnim zakonodavstvom te strateškim dokumentima i drugim aktima čine zadovoljavajući pravni okvir usmjeren ka uklanjanju svih oblika nasilja nad ženama.

S obzirom da su pitanja vezana za uklanjanje nasilja u obitelji sadržana u zasebnim planovima, područja intervencije u ovom *Nacionalnom planu* usmjerena su uvođenju dodatnih mjera za sprječavanje drugih oblika rodno uvjetovanog nasilja uključujući seksizam i različite oblike seksualnog nasilja, kao što je spolno uznemiravanje, elektroničko seksualno nasilje, silovanje i ostali oblici nasilja nad ženama.

Ciljevi i mjere za suzbijanje nasilja u obitelji bili su sadržani u *Nacionalnoj strategiji zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2017. do 2022. godine* čiju provedbu je pratilo Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (dalje: MROSP). Sa svrhom osiguranja uvjeta za djelotvoran rad nadležnih tijela pri postupanju u slučaju nasilja u obitelji 2019. godine donesen je i novi *Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji*. U tijeku je donošenje novog Nacionalnog programa zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2023. do 2026. godine.

Radi unapređenja i daljnjeg razvoja međuresorne suradnje u području suzbijanja nasilja između ministarstava nadležnih za vanjske i europske poslove, unutarnje poslove, poslove pravosuđa, obitelji i socijalne politike, zdravstva, uprave i obrazovanja, 2018. godine, potpisan je *Sporazum o međuresornoj suradnji u području sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*. Temeljem *Sporazuma* osnovan je Nacionalni tim za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji te županijski timovi koje čine predstavnici policije, zdravstvenih, odgojno - obrazovnih ustanova, centara za socijalnu skrb i njihovih podružnica – obiteljskih centara, pravosudnih tijela (općinski i županijskih sudova), ureda u Gradu Zagrebu i ureda nadležnih za obrazovanje u županijama te predstavnici organizacija civilnog društva koje se aktivno bave pružanjem pomoći i podrške žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u obitelji.

MZO aktivno je uključeno u rad stručnjaka vezanih uz provedbu *Sporazuma o međuresornoj suradnji u području sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji* i u okviru programa kontinuiranog profesionalnog razvoja odgojno - obrazovnih radnika i potpore

³⁹ Pojašnjavajuće izvješće – *Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*, 2011.: <https://bit.ly/3WcPkj3>

projektima organizacija civilnog društva kroz izvaninstitucionalni odgoj i obrazovanje u okviru prioriteta: Odgoj i obrazovanje za osobni i socijalni razvoj, solidarnost, socijalnu uključenost i opće ljudske vrijednosti; Odgoj i obrazovanje za mir i nenasilno rješavanje sukoba i Odgoj i obrazovanje za ljudska prava, odgovornost i aktivno građanstvo posebna se pažnja posvećuje pitanjima vezanim uz ravnopravnost spolova.

Zakon o ravnopravnosti spolova iz 2008. godine dodatno je usklađen sa zakonodavstvom EU te je izmijenjen stupio na snagu u srpnju 2017. godine. Izmjenama se uređuje pitanje sveobuhvatne zaštite od viktimizacije, na način da se dodatno proširio krug osoba koje ulaze u okrilje zaštite jamstva zabrane diskriminacije, a u svrhu jačanja pravne zaštite žrtava.

Republika Hrvatska je svoju predanost protiv nasilja nad ženama potvrdila i ratifikacijom *Istanbulske konvencije* 2018. godine. Radi se o sveobuhvatnom međunarodnom dokumentu o zaštiti žena i djevojčica od rodno uvjetovanog nasilja, a koji prepoznaje i muškarce i dječake kao moguće žrtve nasilja u obitelji. U Programu cjeloživotnog stručnog usavršavanja Pravosudne akademije za 2023. godinu, uz temu „Nasilje u obitelji“ koja se provodi u suradnji s Policijskom akademijom, usvojene su dodatne četiri teme vezane uz obiteljsko nasilje: „Razgraničenje zakonskih opisa kaznenog djela nasilja u obitelji i prekršaja sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji“, „Izricanje istražnog zatvora i mjera opreza radi zaštite žrtve“, „Odmjeravanje kazne i izricanje sigurnosne mjere u postupcima obiteljskog nasilja“ i „Uzimanje iskaza žrtve i ispitivanja žrtve s posebnim naglaskom na ranjive skupine, posebno žrtve nasilja u obitelji, nasilja nad djecom i ženama i seksualnog nasilja“.

Nastavno na *Istanbulsku konvenciju* uslijedile su opsežne izmjene relevantnog zakonodavstva u 2020. i 2021. godini. Izmijenjeni su i dopunjeni *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji*, *Kazneni zakon* te *Zakon o kaznenom postupku* (Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20 i 80/22). Izmjenama i dopunama *Kaznenog zakona*, koje su stupile na snagu 1. siječnja 2020. godine, pooštrena je zakonska kazneno pravna politika kažnjavanja za pojedina kaznena djela (nasilje u obitelji, sakaćenje ženskih spolnih organa, tjelesna ozljeda (prema bliskoj osobi), teške tjelesne ozljede (prema bliskoj osobi), osobito teška tjelesna ozljeda (prema bliskoj osobi), povreda djetetovih prava, bludne radnje i spolno uznemiravanje). Također, propisani su i kvalificirani oblici kaznenih djela učinjenih prema bliskoj osobi u odnosu na kazneno djelo prijetnje i kazneno djelo nametljivog ponašanja. Kazneno djelo nasilja u obitelji prošireno u svom zakonskom opisu i to na način da je kao nova posljedica počinjenja uvedeno stanje dugotrajne patnje. Kazneno djelo spolnog odnosa bez pristanka je brisano, a kaznenim djelom silovanja ima se smatrati i svaki nekonsenzualni spolni odnos ili s njim izjednačena spolna radnja, dakle i onda kad nema uporabe sile ili prijetnje na život i tijelo silovane ili druge osobe (članak 153. *Kaznenog zakona*). Izmjenama *Kaznenog zakona* iz 2021. godine uvedeno je novo kazneno djelo „Zlouporaba snimke spolno eksplicitnog sadržaja“, tzv. kazneno djelo „osvetničke pornografije“ kojim se propisuje kažnjavanje počinitelja koji zlouporabi odnos povjerenja i bez pristanka snimane osobe učini dostupnim trećoj osobi snimku spolno eksplicitnog sadržaja koja je snimljena uz pristanak te osobe za osobnu uporabu i na taj način povrijedi privatnost te osobe. Radi bolje učinkovitosti progon kaznenog djela spolnog uznemiravanja iz članka 156. *Kaznenog zakona* se od 2021. godine goni *ex officio*, a ne po prijedlogu žrtve. Konačno, izmjenama je proširen i pojam bliskih osoba i na osobe koje nisu u životnoj zajednici sa žrtvom, što znači i na sadašnje i bivše partnere u intimnoj vezi.

Izmjenama i dopunama *Zakona o kaznenom postupku*, koje su stupile na snagu 1. siječnja 2020., ubrzan je kazneni postupak. Potrebno je istaknuti kako *Zakon o kaznenom postupku* propisuje pravila i uvjete vođenja kaznenog progona i kaznenog postupka odnosno njegovog završetka jednako za sva kaznena djela. Položaj žrtava ojačan je zakonodavnim izmjenama i dopunama istog zakona 2017. godine. Svakako treba istaknuti izmjene navedenog *Zakona* iz 2022. godine s ciljem proširenja uporabe informacijsko - komunikacijskih tehnologija u kaznenom postupku, i to uvođenjem e-komunikacije, proširenjem uporabe tonskog snimanja na sve rasprave u kaznenom postupku te proširenjem mogućnosti korištenja audio - video linka. U odnosu na položaj žrtve u kaznenom postupku relevantno je proširenje kataloga prava žrtve propisan člankom 43. stavkom 1. *Zakona o kaznenom postupku* na način da se žrtvama svakog kaznenog djela daje pravo predložiti da budu ispitane putem audio-video uređaja.

Izmjenama i dopunama *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji*, koje su stupile na snagu 1. siječnja. 2020. godine pooštrena je zakonska politika kažnjavanja na način da su propisane više novčane kazne i kazne zatvora za sve pojavne oblike nasilja u obitelji. Redefinirano je tjelesno nasilje na način da je isto propisano kao primjena fizičke sile uslijed koje nije nastupila tjelesna ozljeda u sudskomedicinskom smislu te je proširen kruga osoba na koja se *Zakon* primjenjuje čime se harmonizira prekršajno zakonodavstvo kojim je regulirana materija zaštite od nasilja u obitelji s kaznenim zakonodavstvom na način da se primjena *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* odnosi na istovjetan krug osoba kojima i *Kazneni zakon* pruža dodatnu zaštitu u slučaju počinjenja kaznenih djela vezanih uz nasilje u obitelji.

Izmjene nacionalnog zakonodavnog okvira u posljednjih nekoliko godina unaprijedile su prevenciju, pooštrile kažnjavanje i dodatno učvrstile zaštitu žrtava. U odnosu na telefonske linije za pomoć žrtvama nasilja, što propisuje čl. 24. Istanbulske konvencije, u Republici Hrvatskoj je aktivno osam SOS telefona koje pretežito vode organizacije civilnog društva, a financijski podržava MROSP. Također u Hrvatskoj od 2013. godine djeluje Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja koji je osnovan u suradnji MPU-a i Udruge za podršku žrtvama i svjedocima. Osnivanjem Nacionalnog pozivnog centra Republika Hrvatska je postala peta europska država koja je uvela besplatni standardizirani broj na razini EU za pružanje podrške žrtvama (116 006).

Pored financijskih sredstava koja za rad Nacionalnog pozivnog centra osigurava MPU od 25. studenoga 2020. godine MROSP u partnerstvu sa MPU-om i Udrugom za podršku žrtvama i svjedocima putem EU projekta kojeg su nositelji osigurava dodatna financijska sredstva za produljeni rad Nacionalnog pozivnog centra u vremenu od 0 do 24 sata, sedam dana u tjednu.

Također MPU kao koordinator razvoja općeg sustava podrške žrtvama i svjedocima koordinira rad odjela za podršku žrtvama i svjedocima na sedam županijskih sudova i financira rad Mreže podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela, koju čini 10 organizacija civilnog društva koje svoje usluge pružaju u 17 županija diljem Republike Hrvatske. Provode se i pripreme aktivnosti za osnivanje dodatnih 8 odjela za podršku žrtvama i svjedocima na preostalim županijskim sudovima kao i na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu i Općinskom sudu u Splitu.

Usluge SOS telefona besplatne su, anonimne i dostupne svim korisnicima bez obzira na mjesto prebivališta. Nadalje, u Republici Hrvatskoj sada djeluje ukupno 25 skloništa od kojih MROSP financira njih 23. Novih 6 skloništa financira se iz Europskog socijalnog fonda (ESF) od kraja 2020., odnosno početka 2021. godine.

Izmjenama *Zakona o područjima i sjedištima sudova* (Narodne novine, br. 67/18 i 21/22) i *Sudskog poslovnika* (Narodne novine, br. 37/14, 49/14, 08/15, 35/15, 123/15, 45/16, 29/17, 33/17, 34/17, 57/17, 101/18, 119/18, 81/19, 128/19, 39/20, 47/20, 138/20, 147/20, 70/21, 99/21, 145/21, 23/22 i 12/23) tijekom 2021. godine osnovano je 15 obiteljskih odjela na općinskim sudovima u sjedištima županijskih sudova. Osnivanjem takvih odjela, na predmetima rade specijalizirani suci, a u suradnji s Pravosudnom akademijom planira se razvoj novih programa izobrazbe kako bi se suci dodatno senzibilizirali za područje obiteljskog prava, odnosno nasilja u obitelji. Nadalje, s ciljem osiguranja veće zaštite žrtava, na obiteljskim je odjelima planirano zapošljavanje dodatnih suradnika/ca psiholoških i pedagoških struka.

S obzirom da seksualno nasilje, uz nasilje u obitelji, ulazi u dominantne oblike rodno uvjetovanog nasilja, 2018. godine, Vlada Republike Hrvatske je, na prijedlog URS-a, usvojila novi, ažurirani *Protokol o postupanju u slučajevima seksualnog nasilja* (Narodne novine, br. 70/2018) sukladno *Preporuci Rec (2002)5 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o zaštiti žena od nasilja*. *Protokol* sadrži propisane obveze i način suradnje nadležnih tijela koja sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju seksualnog nasilja i pružanju pomoći i zaštiti osoba izloženim seksualnom nasilju. U 2023. godini planira se usvojiti nova verzija *Protokola*. Također, usvojen je novi *Nacionalni plan za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja za razdoblje do 2027.* i pripadajući *Akcijski plan za razdoblje do 2024. godine*.

MZO je o istome dostavilo obavijest svim osnovnim i srednjim školama te je skrenuta pozornost da je škola, u slučaju saznanja ili sumnje da je dijete/učenik doživio seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje, dužna postupati po *Protokolu o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*.

U *Protokolu* su navedene dvije definicije seksualnog nasilja. Prva je ona koju navodi *Istanbulska konvencija* (čl. 36.), koja seksualno nasilje definira kao različite oblike silovanja, a druga je definicija Svjetske zdravstvene organizacija koja u svom *Izvješću o nasilju i zdravlju u svijetu 2002. godine* navodi kako je seksualno nasilje „bilo koji seksualni čin, pokušaj ostvarivanja seksualnog čina, neželjeni seksualni komentar ili prijedlog koji je usmjeren protiv osobe i njezine seksualnosti, a koji može počinuti druga osoba bez obzira na odnos sa žrtvom ili stanje u kojem se nalaze.”

Sukladno članku 8. *Zakona o ravnopravnosti spolova* uznemiravanje i spolno uznemiravanje predstavljaju diskriminaciju. Pri tome se uznemiravanje definira kao: „svako neželjeno ponašanje uvjetovano spolom osobe, koje ima za cilj ili koje stvarno predstavlja povredu osobnog dostojanstva i koje stvara neugodno, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje“, a spolno uznemiravanje je: „svako neželjeno verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje spolne naravi, koje ima za cilj ili predstavlja povredu osobnog dostojanstva, a posebice ako stvara neugodno, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje“.

Zaštita od spolnog uznemiravanja regulirana je i *Zakonom o suzbijanju diskriminacije*, *Zakonom o radu*, *Kaznenim zakonom* i *Protokolom o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*. Seksualno uznemiravanje se nerijetko tretira kao trivijalan problem koji se s lakoćom može izbjeći i zaustaviti, što najčešće nije točno. Vrlo često se radi o repetitivnim ponašanjima koja se javljaju kroz dulje vremensko razdoblje i za koje žrtva ne može naći sustavno rješenje. Postoje različiti oblici seksualnog uznemiravanja, a najčešći su sljedeći: „neželjene seksualne primjedbe i verbalni prijedlozi, razni neželjeni pozivi, fizički dodiri, govor tijela

(buljenje, stajanje suviše blizu, davanje raznih znakova), emocionalno proganjanje, neprikladna pažnja, seksualno podmićivanje. Osim navedenih oblika, česte su i seksističke, uvredljive i diskriminirajuće primjedbe i šale, širenje seksualnih glasina o osobi i sl.“.

Preporuka Vijeća Europe CM/Rec (2019)1 Sprječavanje i borba protiv seksizma 2019. godine donosi sljedeću, prvu međunarodnu sveobuhvatnu definiciju seksizma, koja sadrži srodne odrednice te navodi da je seksizam: „Bilo koji čin, gesta, vizualni prikaz, izgovorene ili pisane riječi, praksa ili ponašanje temeljeno na ideji da je osoba ili skupina osoba podređena zbog svog spola, koje se javlja u javnoj ili privatnoj sferi, bilo na mreži ili van nje, sa svrhom ili učinkom:

- i. kršenja urođenog dostojanstva ili prava osobe ili skupine osoba ili
- ii. rezultata u obliku tjelesne, seksualne, psihološke ili društvenoekonomske štete ili patnje osobe ili skupine osoba ili
- iii. stvaranja zastrašujućeg, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja ili
- iv. stvaranja prepreke autonomiji i potpunom ostvarenju ljudskih prava osobe ili skupine osoba ili
- v. očuvanja i jačanja rodni stereotipa.“

URS se pridružio kampanji VE za sprječavanje seksizma na način da je iste godine promovirao i preveo ovu *Preporuku* na hrvatski jezik kao i mrežnu stranicu VE #StopSexism – pod sloganom „Uoči ga. Imenuj ga. Zaustavi ga“.

DZS je 2022. godine provodio „Anketu o sigurnosti“ na nacionalno reprezentativnom uzorku. Izrada standardne metodologije za ovu anketu izrađena je od strane Statističkog ureda Europske unije (Eurostat). Predmetnom anketom ispitali su se oblici pojavnosti fizičkog, seksualnog i psihološkog nasilja od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera/ce, drugih kategorija osoba te nasilje kojem je osoba svjedočila ili koje je doživjela u djetinjstvu. Rezultati ankete očekuju se u 2023. godini.

Prema službenim podacima MUP-a, 2021. godine bilježi se porast prijava kaznenih djela spolnog uznemiravanja iz članka 156. *Kaznenog zakona* za 53,1%, sa 64 slučaja 2020. godine na 98 slučajeva 2021. godine. Osim značajnog porasta broja osoba koje se pritužuju na spolno uznemiravanje, uglavnom u području rada i zapošljavanja, prema podacima pravobraniteljice za ravnopravnost spolova paralelno se povećava i broj anonimnih prijava⁴⁰, pri čemu su u zadnjih sedam godina u 99% slučajeva pritužbe/prijave podnosile žene.

Iako je novim zakonskim okvirom 2020. godine ukinuto kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka iz članka 152. stavka 1. *Kaznenog zakona* važno je napomenuti njegov porast od 68%, kao i porast broja prijava za silovanje iz članka 153. stavak 1. *Kaznenog zakona* u 2021. godini. Zbog produljenog boravka žrtava i počinitelja u istom prostoru, pandemija korona virusa u 2020. godini donijela je dodatno povećanje broja prijava za silovanje, od 30%.⁴¹

Zahvaljujući zakonodavnim izmjenama i trajnim provedbama kampanja usmjerenih ka podizanju svijesti o neprihvatljivosti bilo kojeg oblika nasilja nad ženama može se uočiti trend porasta prijava u nekoliko područja rodno uvjetovanog nasilja. Porastao je broj prijava za kazneno djela nasilja u obitelji, spolno uznemiravanje, spolni odnošaj bez pristanka, silovanja

⁴⁰ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, *Izvešće o radu za 2021. godinu*: <https://www.prs.hr/cms/post/675>

⁴¹ Službeni podaci MUP-a.

i prostitucije. Usporedivši s 2018. godinom porast broja prijava za kazneno djelo nasilja u obitelji s udjelom od 166% u 2021. godini, ukazuje na znatno podizanje svijesti o ovom fenomenu, dok porast prijava od 39.2% za vrijeme pandemije, u 2020. godini u razdoblju pandemije govori da je problem nasilja duboko ukorijenjen.⁴²

Međutim, pitanje rasprostranjenosti seksualnog nasilja karakterizira postojanje iznimno visokih proporcija tamnih brojki, odnosno pojava da je broj slučajeva nasilja koji je zabilježen od policije vrlo mali u odnosu na stvaran broj slučajeva nasilja. Podaci brojnih svjetskih istraživanja pokazuju kako na jedan prijavljen slučaj silovanja dolazi između 15-20 neprijavljenih, dok je za manje teške oblike seksualnog nasilja ta brojka još veća.

Državno odvjetništvo Republike Hrvatske navodi da je u razdoblju od 2017. do 2020. podiglo ukupno 67 optužnica zbog kaznenog djela silovanja iz članka 153. *Kaznenog zakona*, što ukazuje na prosjek od 22 optužnice godišnje.

Usporedbe radi, prema podacima MUP-a silovanje je u razdoblju od 2017. do 2021. prijavljeno 552 puta (2017. - 61, 2018. - 56, 2019. - 73, 2020.- 168, 2021. - 194).

U 2021. godine zabilježen je pad broja počinitelja prekršaja nasilja u obitelji za 2%, u odnosu na 2020. godinu, a porast broja kaznenih djela nasilja u obitelji za 12%, što je rezultat napora policije da se zaštita žrtava jača kroz kaznenopravnu reakciju u odnosu na prekršajno pravno procesuiranje počinitelja nasilja.⁴³ MUP je također poduzeo dodatne mjere te je donesena uputa za prioritarno prijavljivanje za kaznena djela, a ne za prekršaje, a provedena je i edukacija policijskog i pravosudnog osoblja te centara za socijalnu skrb. Takav trend, osim napora policije, ukazuje i na kažnjavanje obiteljskih nasilnika isključivo novčano ili uvjetno, što dugoročno odvraća žrtve nasilja od prijavljivanja istog dok situacija ne eskalira i pređe u sferu kaznenog zakonodavstva.

Femicid u Republici Hrvatskoj potpada pod kazneno djelo ubojstva iz članka 110. *Kaznenog zakona* za koje je predviđena kazna zatvora od najmanje pet godina i pod kazneno djelo teškog ubojstva iz članka 111. *Kaznenog zakona* za koje je predviđena kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora. Prema podacima MUP-a u 2021. godini ubijeno je ukupno 14 žena. Od toga broja, 11 žena ubijeno je od strane bliskih osoba, od čega su 4 žene ubijene od strane sadašnjeg ili bivšeg intimnog partnera. Prema podacima pravobraniteljice za ravnopravnost spolova broj ubijenih žena je u padu usporedivši s ranijim godinama.

Silovanje te ostali oblici seksualnog nasilja u ratu kažnjivi su člankom 90. (zločin protiv čovječnosti) i člankom 91. (ratni zločin) *Kaznenog zakona*. Za kazneni progon počinitelja ratnih zločina nadležno je županijsko državno odvjetništvo. S obzirom da seksualno nasilje u ratu nije posebno kazneno djelo, MPU ne prikuplja statističke podatke o broju pravomoćnih predmeta vezano uz isto, dok Državno odvjetništvo posjeduje podatke od svega 36 osoba protiv kojih su pokrenuti postupci do 2020. godine, a u kojima je utvrđeno postojanje bitnih obilježja kaznenog djela ratnog zločina počinjenog silovanjem. Temeljem *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu* (Narodne novine, br. 64/15 i 98/19) iz 2015. godine, žrtva seksualnog nasilja, kojoj je rješenjem Ministarstva hrvatskih branitelja utvrđen status, može ostvariti pravo na različite vrste prava i

⁴² Službeni podaci MUP-a ; u 2018. godini prijavljeno je 623 kaznena djela nasilja u obitelji, u 2019. godini taj broj porastao na 1128, dok je u 2021. godini porastao na 1661.

⁴³ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, *Izješće o radu za 2021. godinu*: <https://www.prs.hr/cms/post/675>

usluga. Prema podacima Ministarstva hrvatskih branitelja od stupanja na snagu *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja* 2015. godine do zaključno 31. kolovoza 2020. godine, zaprimljeno je ukupno 270 zahtjeva, od čega je riješeno 256 zahtjeva. Broj žrtava seksualnog nasilja povezanog s ratom u Hrvatskoj službeno nije poznat. Postoji osnovana zabrinutost da se zbog straha i društvene stigme velika većina žrtava seksualnog nasilja ne usudi prijaviti ovu vrstu nasilja. Pretpostavlja se da za svaki prijavljeni slučaj silovanja povezanog s nekim sukobom, 10 do 20 slučajeva prođe neprijavljeno. Prema sociološkim istraživanjima *Programa Ujedinjenih naroda za razvoj u Republici Hrvatskoj* (UNDP) iz 2013. godine, došlo se do procjene da bi se broj žrtava težih oblika seksualnog nasilja počinjenog u tom razdoblju u Hrvatskoj mogao kretati između 1.500 i 2.200.

Posebnu pažnju treba posvetiti suzbijanju nasilja među mladom populacijom. U odnosu na preventivne mjere potrebno je istaknuti kako MUP, u suradnji s MZO i nevladinim organizacijama, u osnovnim i srednjim školama, još od 2010. godine provodi projekt „Živim život bez nasilja“ koji je usmjeren ka suzbijanju nasilja u obitelji i nasilja nad ženama te prevenciju nasilja među mladima.

MZO navodi da su posljednji kurikulumi (iz siječnja 2019.) donijeli pozitivnu promjenu i reformirali dosadašnje nastavne planove i programe na način da poučavanje uključuje i prevenciju nasilja. I određeni broj udruga provodi projekte senzibiliziranja učenika o rodno uvjetovanom nasilju među mladima te svojim projektima nastoji utjecati na izgradnju tolerancije, nenasilja i uvažavanja, a ciljana populacija su sve češće mladi muškarci. Također, po prijedlogu MZO-a, Vlada Republike Hrvatske je 6. veljače 2020. godine usvojila *Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama za razdoblje od 2020. do 2024. godine*. Ukupno je navedeno šest ciljeva koji obuhvaćaju i djelomičnu promjenu zakonodavnog okvira, sustavno prikupljanje podataka i poboljšanje kvalitete programa koji se provode u školama u vezi s prevencijom nasilja.

U *Akcijskom planu* se, između ostalog navodi sljedeće: „Različitim mjerama i aktivnostima ovaj akcijski plan uključuje i rodno uvjetovano nasilje koje nastaje iz podčinjenog i neravnopravnog položaja žena (u ovom slučaju djevojčica i djevojaka u društvenom okruženju, uključujući i škole) te homofobno i transfobno nasilje koje doživljavaju mlade LGBTIQ osobe zbog neuklapanja u tradicionalno uvriježene društvene norme o spolu, rodu i seksualnosti“. Rodno uvjetovano nasilje, i to specifično nasilje u adolescentskim vezama, jedan je od najraširenijih oblika nasilja u mladima. Obrazovne institucije imaju važnu ulogu u poticanju i promociji načela rodne ravnopravnosti i eliminaciji rodni stereotipa, stoga su prilikom izrade *Akcijskog plana* uzete u obzir odredbe *Istanbulske konvencije*, ali i *Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. godine*.

Istraživanja o nasilju među mladima pokazuju da je 80% mladih imalo neko od iskustava s nasiljem u vezama, ili u ulozi žrtve ili u ulozi nasilnika⁴⁴. Rizični čimbenici su neprepoznavanje nasilja, iskrivljena poimanja dobrih partnerskih odnosa i duže trajanje veze. Više mladih žena (9%) od mladića (6%) izvijestilo je da su bile žrtve internetskog uznemiravanja (uključujući, ali ne ograničavajući se na cyber - maltretiranje, ucjene i druga djela). Nakon što su iskusili

⁴⁴ Ajduković, D. & Löw Stanić, A. (2014). Prevencija i djelotvorno pristupanje nasilju u vezama mladih putem školskog sustava. In I. Zenzerović Šloser & L. Jurman, (Eds.) *Nasilje ostavlja tragove - Zvoni za nenasilje!* (pp. 160-172). Zagreb: Centar za mirovne studije.

mrežno nasilje, 51% mladih žena i 42% mladića u EU se ustručavalo uključiti u rasprave na društvenim mrežama radi straha od zlostavljanja, govora mržnje ili prijetnji. To ukazuje da utjecaj uznemiravanja putem interneta više pogađa mlade žene. Kako bi izbjegli kritike i zlostavljanja vezana uz njihov identitet, više mladih žena nego mladića ograničava primjerice svoj politički aktivizam na mreži i izvan nje, čime propuštaju sve prednosti digitalnih medija.⁴⁵

Prema ranije spomenutom istraživanju FRA iz 2014. godine nasilje na internetu disproporcionalno pogađa žene i djevojčice. Njih 77% je iskusilo seksualno ili/i fizičko nasilje od strane intimnog partnera.⁴⁶ Činjenica da je nasilje nad ženama i djevojčicama na internetu zapravo kontinuitet nasilja u realnom prostoru ukazuje na potrebu zakonskog reguliranja navedenog kao kaznenog djela kao i osvještavanja javnosti o ovom problemu.

Savjetodavni odbor Europske Komisije za jednake mogućnosti muškaraca i žena (dalje: AC) je u svom *Mišljenju o suzbijanju nasilja nad ženama na internetu* predložio sljedeću definiciju: „Nasilje nad ženama na internetu je čin rodno utemeljenog nasilja koje se vrši direktno ili indirektno informacijskim i komunikacijskim tehnologijama koje rezultiraju ili će vjerojatno rezultirati fizičkim, seksualnim, psihološkim ili ekonomskim štetama ili patnjama ženama i djevojčicama, uključujući prijetnje takvim postupcima, bilo da se javljaju u javnom ili privatnom životu ili ometanja u korištenju njihovih temeljnih prava i sloboda. Nasilje nad ženama nije ograničeno, već uključuje kršenje privatnosti, uznemiravanje, govor mržnje na temelju roda, dijeljenje osobnog sadržaja bez pristanka, seksualno zlostavljanje na temelju slike, hakiranje, krađu identiteta i izravno nasilje. Cyber - nasilje je dio kontinuiteta nasilja nad ženama: ne postoji u vakuumu; već to proizlazi iz i podržava više oblika izvanmrežnog nasilja.“⁴⁷

Nasilje nad ženama i djevojčicama na internetu nije u potpunosti konceptualizirano i definirano na razini EU. Nadalje, ne postoje rodno razvrstani podaci o učestalosti i posljedicama nasilja nad ženama i djevojčicama na internetu pa se znanja i podaci o ovoj vrsti nasilja temelje na rijetkim istraživanjima provedenim na nacionalnoj razini.⁴⁸

Slična je situacija i u Hrvatskoj, iako je nasilje na internetu kažnjivo *Kaznenim zakonom*, bilo da je riječ o uvredi, kleveti, prijetnji, povredi privatnosti djeteta, neovlaštenom slikovnom snimanju, a kažnjiva je i svaka vrsta seksualnog uznemiravanja preko interneta. Kazneno djelo dijeljenja slika ili videozapisa bez pristanka obuhvaćeno je inkriminacijama iz *Kaznenog zakona* - neovlašteno slikovno snimanje (članak 144. KZ), zlouporaba snimke spolno eksplicitnog sadržaja (članak 144.a KZ), prisila (članak 138. KZ), prijetnja (članak 139. KZ) („osvetnička pornografija“), stvaranje ili nabavljanje eksplicitnih slika ili videozapisa bez pristanka, iskorištavanje, prisila i prijetnje.

Podaci koji postoje u Republici Hrvatskoj prikupljeni su od strane MUP-a, a odnose se na kaznena djela počinjena putem komunikacijske tehnologije po člancima *Kaznenog zakona*, ali

⁴⁵ „Gender Equality and Youth: Opportunities and Risks of Digitalisation“:

<https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-and-youth-opportunities-and-risks-digitalisation>

⁴⁶ Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA), Nasilje nad ženama: anketa na razini EU - glavni rezultati, Luksemburg: Publikacije, Europska unija, 2014.

⁴⁷ European Commission, Advisory Committee on Equal Opportunities for Women and Men, Opinion on combatting online violence against women, 2020.

⁴⁸ EIGE, Nasilje nad ženama i djevojčicama na internetu, 2017.

nisu spolno raščlanjeni. Ukupan broj kaznenih djela počinjenih putem komunikacijske tehnologije za 2020. godinu iznosio je 606, a za 2021. godinu 703.

MUP provodi najviše edukacija za svoje službenike o rodno uvjetovanom nasilju u okviru specijalističkih i redovnih programa. Državno odvjetništvo navodi u dostavljenim podacima nekoliko radionica vezanih uz rodno uvjetovano nasilje na kojima su sudjelovali zamjenici državnih odvjetnika i državno odvjetničkih savjetnika. Pravosudna akademija svake godine provodi edukaciju sudstva vezano uz rodnu ravnopravnost.

Različiti međunarodni instrumenti za zaštitu ljudskih prava žena, kao što su *UN Konvencija za suzbijanje svih oblika diskriminacije nad ženama* i *Istanbulska konvencija* pozivaju na prevenciju i suzbijanje online nasilja na internetu. *Opća preporuka o digitalnoj dimenziji nasilja nad ženama*, a koja je u procesu izrade od strane Skupine stručnih osoba za djelovanje protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji VE (GREVIO), objašnjava relevantnost i njezin opseg primjene.

U okviru MPU-a u listopadu 2022. osnovana je Radna skupina koja analizira zakonodavni okvir zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji s ciljem izrade prijedloga mogućih izmjena Zakona o kaznenom postupku, Kaznenog zakona, Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Zakona o sudovima, Pravilnika o načinu izvršavanja mjera opreza i Pravilnika o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, a radi daljnjeg unaprjeđenja zakonodavnog okvira zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Članovi Radne skupine su predstavnici organizacija civilnog društva koji su neposredno uključeni u rad sa žrtvama nasilja u obitelji, uz kaznenopravne stručnjake iz reda sudaca, državnih odvjetnika, policije i akademske zajednice, kao i službenici Ministarstva pravosuđa i uprave. Radna skupina će napraviti sveobuhvatnu analizu propisa kojima se štite žene žrtve nasilja i žrtve nasilja u obitelji te propisa koji propisuju pravila vođenja prekršajnog i kaznenog postupka, kao i temeljitu analizu opisa postojećih prekršaja i kaznenih djela u svrhu još boljeg njihovog međusobnog razgraničenja. Svrha rada radne skupine je u cjelini unaprijediti zakonodavni okvir (materijalnopравни, procesnopравни) kroz analizu relevantnih instituta koji su se pokazali problematičnima u praksi i otežavaju položaj žrtve u prekršajnim i kaznenim postupcima te dovode do možebitne sekundarne viktimizacije žrtve. Posebno se to odnosi na preciznije zakonsko propisivanje izricanja mjera opreza uz mogućnost prethodnog ispitivanja žrtve, situacija u kojima se krši mjera opreza i potreba pravodobne zamjenom istražnim zatvorom, zatim, osigurati punu provedbu svih zajamčenih prava žrtve kroz njihovo zakonsko unapređenje.

Uz navedene zakonodavne prijedloge, istodobno se vodi računa i o organizacijskoj potrebi da na predmetima nasilja u obitelji rade samo oni pravosudni dužnosnici koji prethodno prođu potrebnu edukaciju, i nakon toga budu ovlašteni – licencirani za rad na tim predmetima što podrazumijeva i posebna svojstva, senzibilizaciju i sklonost za rad na takvoj vrsti predmeta.

Također, treba napomenuti kako će u okviru Pravosudne akademije biti organizirane edukacije pravosudnih dužnosnika na konkretne teme iz područja nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, a kao edukatori će biti predstavnici civilnog društva koji se svakodnevno bave ovom tematikom te će iz prve ruke pojasniti druge elemente nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, a koji elementi nisu pravne naravi i cilj im je sveobuhvatan pristup.

Vlada Republike Hrvatske iskazala je snažnu političku volju za nastavak borbe protiv svih oblika nasilja nad ženama. Pri tome je poručila da za nasilje nema opravdanja, kako se ne smije tolerirati te kako je ono odgovornost cijelog društva. Određene mjere koje su poduzete nakon

ratifikacije *Istanbulske konvencije* rezultat su i otvorenog razgovora i korisne rasprave s predstavnicima nevladinog sektora koji je upozorio na blagu penalnu politiku nasilja nad ženama. Osvještavanju javnosti pridonijela je i kampanja „#ženeujavnomprostoru“, nastala kao reakcija na uvrede i uznemiravanje koja je skrenula pažnju javnosti na razmjere nasilja u javnom prostoru, kao i kampanja „#metoo“, i najnoviji pokret „Nisam to tražila“ koji je upozorio na brojne primjere seksualnog uznemiravanja na razini akademske zajednice.

U slijedećem srednjoročnom razdoblju glavni cilj je sprječavanje i uklanjanje svih navedenih oblika nasilja nad ženama.

4. RODNO OSJETLJIVO OBRAZOVANJE

Obrazovanje kao jedan od najbitnijih čimbenika formiranja budućih punopravnih članica i članova društva predstavlja važan preduvjet za izgradnju nediskriminirajućih stavova u društvu. Uloga odgoja i obrazovanja jest upravo da kritički osvještava, reflektira i mijenja. Obrazovanje je ključan čimbenik međusobnog razumijevanja, interkulturalnog dijaloga i solidarnosti te izravno doprinosi promociji ravnopravnosti između žena i muškaraca kroz informiranje, osvještavanje, učenje, razvoj vještina i stavova za izgradnju opće kulture ljudskih prava, promicanje demokratskih vrijednosti i vladavine prava.

Područje znanosti i obrazovanja nije opterećeno problemom nejednakih mogućnosti u pristupu obrazovanju, ali rodni stereotipi i nadalje imaju veliki utjecaj na odabir područja obrazovanja pa samim time i zanimanja, što posljedično dovodi do horizontalne i vertikalne segregacije na tržištu rada.

U osnovnim i srednjim školama 2020./2021. godinu, od ukupnog broja nastavnika, bilo je zaposleno daleko više žena od muškaraca, i to 85,8% u osnovnim školama i 68,3% u srednjim školama. S druge strane, iako je žena u ukupnom broju nastavnog kadra na visokim učilištima 50,8%, njihov udio među redovitim profesorima na visokim učilištima u akademskoj godini 2021./2022. bio je 41,8%.

Što se tiče odabira područja obrazovanja, gimnazije je u školskoj godini 2021./2022. završilo 60,6%, djevojaka, umjetničke škole 70,4%, tehničke i srodne škole 46,6%, a industrijske i obrtničke škole svega 31,5% djevojaka.⁴⁹ S obzirom na veliku potražnju strukovnih i tehničkih, bolje plaćenih zanimanja, kampanje usmjerene na motiviranje djevojčica kako bi upisivala tradicionalno “muška” zanimanja, imat će dalekosežne posljedice na njihov radni vijek, razinu primanja, mirovine i borbu protiv siromaštva. S druge strane, velika potražnja za zanimanjima u domeni njege i skrbi zbog starenja stanovništva i potreba kronično bolesnih članova obitelji, bit će možda motivirajući čimbenik za veće uključivanje mladića u tzv. “tradicionalno ženska” zanimanja i s time povezan izbor obrazovanja.

U visokom obrazovanju žene i nadalje čine većinu diplomiranih. U 2020. godini udio žena iznosio je 60,6%⁵⁰, dok je udio među doktorima znanosti 54,1%⁵¹. Prema broju upisanih i broju

⁴⁹ DZS, Žene i muškarci u Hrvatskoj, 2022.: https://podaci.dzs.hr/media/04pff1do/women_and_man_2022.pdf

⁵⁰ Ibid

⁵¹ Ibid

diplomiranih studenata žene su u većini na svim vrstama visokih učilišta, osim onih vezanih za tehničke znanosti gdje je udio žena za razdoblje 2020./2021. iznosio 27,5%. Važno je napomenuti i kako je udio žena na čelu institucija iz sustava visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 40,5% (EU-28 udio je 21,7%)⁵².

Prema posljednjim dostupnim podacima udio diplomiranih žena u STEM obrazovanju (u području znanosti, tehnologije, inženjerstva i matematike) iznosio je 32%. Udio žena među diplomiranim u prirodnim znanostima, matematici i statistici iznosio je 64%, informacijsko komunikacijskim tehnologijama (dalje: IKT) 21%, a u inženjerstvu, strojarstvu i građevini 18%. Nasuprot tome, udio muškaraca u obrazovnim, zdravstvenim i socijalnim područjima iznosio je svega 15%, a vidljiv je i trend opadanja⁵³.

EIGE-ov Indeks rodne ravnopravnosti za 2022. bio je usmjeren na temu digitalizacije i budućnosti rada, te je na području obrazovanja u odnosu na prethodnu godinu, porastao za 1.6 boda. U okviru središnje teme analiziraju se tri područja: upotreba i razvoj digitalnih vještina i tehnologija; digitalna transformacija svijeta rada (segregacija, radni uvjeti, ravnoteža između poslovnog i privatnog života); dalekosežnije posljedice digitalizacije na ljudska prava, nasilje nad ženama i aktivnosti skrbi. Podaci o digitalnim vještinama ne pokazuju veći nesrazmjer u kategorijama: Svakodnevni korisnici interneta; Naprednije digitalne vještine (Informatičke vještine; Komunikacijske vještine; Vještine rješavanja problema; Vještine rada sa softverom) i Osposobljavanje u svrhu razvoja digitalnih vještina.⁵⁴ Iako mlade žene i muškarci imaju sličnu razinu digitalnih vještina, među mladima u Hrvatskoj je posebno izraženo kako mladići, u usporedbi s djevojkama, pokazuju veće samopouzdanje pri njihovom korištenju te je uvođenje nastavnog predmeta Informatike kao obaveznog predmeta u 5. i 6. razrede osnovnih škola, kao izbornog nastavnog predmeta u niže razrede osnovnih škola (1. - 4.), novog kurikulumu Informatike u sve razrede osnovnih škola i gimnazija, te međupredmetne teme, Uporaba IKT-a u sve osnovne i srednje škole, kao načina za usavršavanje vještina cjelokupne učeničke populacije i pripreme za rad s novim tehnologijama u budućnosti, od velikog je značaja i sa aspekta promicanja ravnopravnosti spolova unutar stanovništva. Smanjivanje rodni razlika u digitalnim vještinama postaje vrlo važno pitanje u kontekstu rješavanja problema s kojima se suočavaju mlade žene⁵⁵.

Različita istraživanja, poput onih Instituta za društvena istraživanja iz Zagreba, trebala bi doprinijeti boljem razumijevanju povezanosti interesa za STEM područja i čimbenika poput percepcije vlastitih kompetencija, obiteljskog utjecaja, škole i rodni uloga kod učenika/ca hrvatskih škola. U Hrvatskoj se održavaju i konferencije kojima je cilj potaknuti raspravu o položaju žena u digitalnim i kreativnim industrijama te promovirati kreativna zanimanja kao dobar izbor budućih karijera za mlade djevojke.

U razdoblju do 2030. godine najviše će rasti potreba za poslovnom pismenošću i vještinama u području IKT-a, kao najbrže rastućem sektoru u kojem već danas nedostaje veliki broj kvalificirane radne snage. EU, pa tako i Hrvatska, suočena je s hitnom potrebom prilagodbe

⁵² Ibid

⁵³ Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>; „Gender Equality and Youth: Opportunities and Risks of Digitalisation“: <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-and-youth-opportunities-and-risks-digitalisation>

⁵⁴ EIGE, Country Report, 2020: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020/country/HR>

⁵⁵ „Gender Equality and Youth: Opportunities and Risks of Digitalisation“: <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-and-youth-opportunities-and-risks-digitalisation>

novim izazovima procesa digitalizacije ne samo na tržištu rada, već i u obrazovanju, pri čemu je naglašeno kako treba provoditi različite ciljane aktivnosti u svrhu pobuđivanja interesa i uključivanja što većeg broja osoba, osobito žena, u ovo područje obrazovanja.

U kontekstu promjena na tržištu rada posebno je važan nedostatak digitalnih vještina koji će osobito utjecati na budućnost rada. Sve više poslodavaca traži digitalnu pismenost te osobe s bazičnim digitalnim vještinama imaju veće izgleda za ostati na tržištu rada. Osobe bez digitalnih vještina imaju nisku razinu zapošljivosti pa će zbog nezaposlenosti ostati i bez financijskih mogućnosti za njihovo stjecanje. Općenito je nužno omogućiti stjecanje novih vještina i u okviru cjeloživotnog učenja i obrazovanja te se očekuje i aktivno uključivanje poslodavaca u ponudu takvih prilika i prepoznavanje potencijala žena.

Kad je riječ o višoj razini stručnosti, udio stručnjakinja za IKT u ukupnom broju stručnjaka za IKT nešto je veći od prosjeka EU-a (21 % u usporedbi s 19 %).⁵⁶, a njihov udio u ukupnoj zaposlenosti 2020. godine je bio tek 1,5%⁵⁷.

Nastavno na navedeno Vlada Republike Hrvatske je u svibnju 2019. potpisala *EU Deklaraciju o posvećenosti pitanju žena u digitalnom svijetu* te je zadužila Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva i URS za koordinaciju njene provedbe s ciljem uvođenja teme zastupljenosti žena u digitalnom svijetu u javni prostor te poticanja djevojaka na upisivanje srodnih fakulteta. Neke od prepreka većem sudjelovanju žena u IKT sektoru su: snažni rodni stereotipi i podjela na tzv. „ženske“ i „muške“ poslove, dob i majčinstvo, mit o IKT-u kao previše tehničkom sektoru za žene, nedostatak vidljivosti ženskih uzora u IKT-u i nedostatak razvijene mreže mentorica, a o čemu se raspravljalo i na okruglim stolovima održanim na ovu temu.

Pokrenutoj raspravi o nedostatnom udjelu žena u IKT sektoru pridonosi i godišnje obilježavanje "Međunarodnog dana djevojaka u IKT-u" organiziranjem radionica za djevojke, posjete IKT tvrtkama i dr.

Kao što je iz recentnih statističkih podataka vidljivo, ljudski potencijali u znanosti i tehnologiji u Republici Hrvatskoj se povećavaju, pri čemu se udio žena povećao i iznosi 46,4%⁵⁸. Međutim, dinamika zapošljavanja muškaraca u sektorima na kojima se traži visoka tehnologija i visoka razina stručnog znanja raste, dok udio žena u zapošljavanju zadnjih nekoliko godina opada. Tako je primjerice 2018. godine udio žena u sektorima koji su vezani za usluge bila 62,4%, ali je zato u odjelima za istraživanje i razvoj u proizvodnim industrijama njihov udio bio tek 37,9%⁵⁹. Potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se ove razlike osvijestile i potaknulo zapošljavanje većeg broja žena u ovim sektorima. EK podržava strategiju *Europa 2020* inicijativom „*Inovativna unija*“ kojom se osigurava okvir za istraživanje i inovacije, a poticanje konkurentnosti i inovativnosti znanstvenih institucija i istraživača osigurava kroz *Europski istraživački prostor* (ERA) i potiče industriju na veća ulaganja u istraživanje. Prilike koje nudi navedena inicijativa potrebno je iskoristiti i za veća ulaganja u znanja i talente visoko

⁵⁶ Croatia in the Digital Economy and Society Indeks: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-croatia>

⁵⁷ Women in Digital Scoreboard 2021: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/women-digital-scoreboard-2021>

⁵⁸ Eurostat:

<https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsc00025&language=en>

⁵⁹ Eurostat – Anketa radne snage

obrazovanih znanstvenika. Također, MZO je nadležno za koordinaciju programa EU za istraživanje i inovacije – *Obzor Europa*, a za koji je EK predstavila novi kriterij za pristup financiranju što uključuje izradu *Plana za ravnopravnost spolova* (engl. *Gender equality plan*, GEP). Plan bi obuhvaćao sva javna tijela, istraživačke institucije i organizacije visokog obrazovanja, a integracija rodne perspektive u sve aspekte istraživanja i inovacija od 2022. godine postat će uvjet za prihvatljivost i evaluaciju projektnih prijedloga.

MZO, kroz imenovane predstavnike, sudjeluje i u radu *Stalne radne skupine za pitanje roda u istraživanjima i inovacijama* (engl. *ERAC Standing Working Group on Gender in R&I – SWG GRI*) pri Odboru Europskog istraživačkog prostora. Navedena skupina savjetuje Vijeće EU, EK i državne članice o politikama i inicijativama u odnosu na pitanja ravnopravnosti spolova u domeni istraživanja i inovacija, a u korist znanstvenika, istraživačkih institucija, sveučilišta, poduzeća i društva u cjelini. Republika Hrvatska je u studenom 2021. godine podržala *Ljubljansku deklaraciju* o ravnopravnosti spolova u istraživanjima i inovacijama koja je činila jedno od postignuća slovenskog predsjedanja Vijećem EU.

Jedan od nacionalnih prioriteta u narednom periodu svakako će biti jačanje hrvatskog gospodarstva primjenom istraživanja i inovacija. Veće uključivanje žena i praćenje njihovog doprinosa ovom nacionalnom prioritetu vrlo je važan aspekt osnaživanja gospodarstva i ravnopravnog korištenja cjelokupnog društvenog kapitala. Kampanje koje se sve češće provode povodom Međunarodnog dana žena i djevojaka u znanosti, 11. veljače, također doprinose interesu i motivaciji djevojaka za definiranje svog zanimanja u znanstvenim područjima. Nacionalni program stipendiranja „*Za žene u znanosti*” u organizaciji L’Oréala Adria i Hrvatskog povjerenstva za UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) pri Ministarstvu kulture i medija koji se provodi od 2006. godine pruža dodatne prilike mladim znanstvenicama.

Uvidom u statističke podatke o dodjeli državnih STEM stipendija za prvu godinu studija očigledno je kako udio muškaraca i žena u ukupnom broju stipendija (1.453) za I. godinu studija u akademskoj godini 2019./2020. nije bio uravnotežen po spolu (žene 44,7%, muškarci 55,3%). Osim toga vidljiva je podzastupljenost muškog spola na tradicionalno „ženskim” područjima znanosti (biotehničke znanosti 26,6% i biomedicina 34,6%) te podzastupljenost ženskog spola na tradicionalno „muškim” fakultetima (tehničke znanosti i informatika 35,9%).

Analiza dosadašnjeg načina dodjele STEM stipendija pokazala je kako zadani cilj povećanja broja studenata na STEM studijima nije u cijelosti postignut na željeni način, jer su i do tada atraktivne STEM studijske programe studenti upisivali bez obzira na stipendije, a deficitarni STEM studijski programi, na koje je dodjela stipendija prvenstveno bila usmjerena, nisu zabilježili željeno povećanje broja studenata.

Uzimajući u obzir ograničen broj mjesta na fakultetima, može se pretpostaviti kako bi kampanja za upisivanje više žena na, primjerice studije tehničkih znanosti i informatike, rezultirala promjenama u kriterijima odabira, konkurencija bi bila veća, te bi neki mladići možda ostali neupisani. To međutim još uvijek ne bi garantiralo njihovo upisivanje na slične fakultete STEM područja, poput biomedicine, gdje su podzastupljeni. Potrebno je razmisliti o navedenom problemu te osmisliti kampanje koje bi još u srednjim školama motivirale mladiće na razmišljanje o upisu na druge fakultete na kojima je njihov spol podzastupljen, a djevojke na upis u tehničke znanosti i informatiku.

Istanbulska konvencija (u poglavlju III. Prevencija) referira se na područje obrazovanja navodeći potrebu uključivanja, u redoviti nastavni plan i program na svim razinama obrazovanja, nastavne materijale o pitanjima ravnopravnosti žena i muškaraca, nestereotipnim rodnim ulogama, uzajamnom poštovanju, nenasilnom rješavanju sukoba u osobnim odnosima, rodno utemeljenom nasilju nad ženama i pravu na osobni integritet, na način prilagođen razvojnim sposobnostima učenika (čl. 14.).

U školskoj godini 2014./2015. u sve osnovne i srednje škole je uveden Građanski odgoj i obrazovanje kao međupredmetni i interdisciplinarni program, a u 8. razredima u 30 osnovnih škola provodio se kao izborni program. Evaluacija provedbe pokazala je izuzetno zadovoljstvo učenika programom, ali i da je potrebno uložiti dodatne napore u podizanje stručnih kapaciteta nastavnog osoblja za rad s učenicima na cijelom spektru diskriminacijskih osnova pa tako i za uključivanje ravnopravnosti spolova u nastavni proces. U siječnju 2019. donesena je *Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj*, s primjenom od školske godine 2019./2020. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je utvrdila kako je područje ravnopravnosti spolova integrirano na odgovarajući način u navedenom kurikulumu. Uz Odluku o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje, donesene su odluke o donošenju kurikuluma za ostalih šest međupredmetnih tema koje su frontalno uvedene u sve osnovne i srednje škole, a od kojih je i Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Zdravlje za osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj. U okviru navedene teme obrađuju se sljedeće domene: Tjelesno zdravlje, Mentalno i socijalno zdravlje te Pomoć i samopomoć. Sastavnica domene Tjelesno zdravlje je očuvanje reproduktivnoga i spolnoga zdravlja s naglaskom na razvoj svijesti o pozitivnom pristupu spolnosti i važnosti osobne odgovornosti u sprječavanju spolno prenosivih bolesti i neplanirane trudnoće.

Određene evaluacijske studije provedene u zemljama koje u sustavu školstva imaju uvedeno sveobuhvatno seksualno obrazovanje pokazuju da je edukacija koja zagovara pozitivan pristup seksualnosti, njeguje ljudska prava i rodnu ravnopravnost, učinkovitija u poticanju odgovornog seksualnog ponašanja, odgađanju stupanja u seksualne odnose, da smanjuje neplanirane trudnoće i širenje spolno prenosivih bolesti te funkcionira kao ključ u prevenciji nasilja u vezama i seksualnog nasilja uopće.

Budući da su analize pravobraniteljice za ravnopravnost spolova osnovnoškolskih i srednjoškolskih udžbenika u razdoblju od 2000. do 2016. pokazale kako u većini udžbenika prevladavaju likovno - grafički i tekstualni prikazi osoba muškog spola, a žene se najčešće pojavljuju u stereotipnim ulogama i zanimanjima, dok su teme ravnopravnosti spolova i reproduktivnih prava žena obrađene sporadično, novim *Pravilnikom o udžbeničkom standardu te članovima stručnih povjerenstava za procjenu udžbenika i drugih obrazovnih materijala*, kojeg je 2019. godine donijelo MZO, ponovno se naglasila obveza promicanja ravnopravnosti spolova u udžbenicima na primjeren način koristeći se u jednakom omjeru ilustracijama likova obaju spolova i služeći se imenicama obaju rodova, osobito u imenovanju zvanja i zanimanja. Iako je postignut značajan napredak, potrebno je i dalje pratiti sadržaj udžbenika i drugih obrazovnih materijala te upozoravati nakladnike na neprimjerene sadržaje ili likovno grafička rješenja.

5. UNAPRIJEDITI POLOŽAJ ŽENA U POLITIČKOM I JAVNOM ODLUČIVANJU

Ravnopravno sudjelovanje žena i muškaraca na mjestima odlučivanja i donošenja odluka pitanje je ne samo poštovanja temeljnih prava, već i načela dobrog upravljanja jer pluralizam stavova i rješenja vodi ka uspješnijem društvu, doprinosi gospodarskom rastu i konkurentnosti. No, unatoč kontinuiranim naporima i ponekim ohrabrujućim poboljšanjima, muškarci i dalje brojčano značajno nadmašuju žene na mjestima odlučivanja i pozicijama moći. Pri tome, uz mnoge druge složene uzroke i brojni rodni stereotipi znatno otežavaju profesionalne izbore žena i njihove ravnopravne mogućnosti napredovanja do najviših rukovodećih položaja.

U Republici Hrvatskoj postoje zakonske odredbe kojima se potiče uravnotežena zastupljenost žena i muškaraca na izbornim listama sukladno *Zakonu o ravnopravnosti spolova iz 2008. godine* i posebnim propisima: *Zakonu o izborima zastupnika u Hrvatski sabor* (116/99, 109/00, 53/03, 69/03 167/03, 44/06, 19/07, 20/09, 145/10, 24/11, 93/11, 120/11, 19/15, 66/15-pročišćeni tekst, 104/15 i 98/19) *Zakonu o izboru članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske* (Narodne novine, br. 92/10, 23/13 i 143/13) te *Zakonu o lokalnim izborima* (Narodne novine, br. 144/12, 121/16, 98/19, 42/20, 144/20 i 37/21).

Zakonom o ravnopravnosti spolova regulira se utvrđivanje i predlaganje lista kandidata/kinja za izbor zastupnika u Hrvatski sabor, za izbor članova predstavničkih tijela JL(R)PS-a, kao i za izbor članova u Europski parlament. Zastupljenost jednog spola na listama ne smije biti osjetno neuravnotežena, odnosno niža od 40%. Propisane su i financijske sankcije za političke stranke i druge ovlaštene predlagatelje koji ne poštuju ovo načelo. *Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor* u cijelosti svojim odredbama slijedi odredbe *Zakona o ravnopravnosti spolova*.

U cilju poticanja ravnomjerne zastupljenosti spolova, *Zakonom o financiranju političkih aktivnosti, izborne promidžbe i referenduma* (Narodne novine, br. 29/19 i 98/19) propisano je da za svakoga parlamentarnog zastupnika, odnosno člana podzastupljenog spola predstavničkog tijela jedinice lokalne/regionalne samouprave, političkim strankama, nezavisnim zastupnicima, odnosno nezavisnim vijećnicima, pripada i pravo na naknadu u visini od 10% iznosa predviđenog po svakom zastupniku, odnosno članu predstavničkog tijela JL(R)PS -a. Za razliku od rješenja iz ranijeg zakona, prema kojem se pravo na naknadu za podzastupljeni spol odnosilo samo na izabranog člana predstavničkog tijela, ovom odredbom se utvrđuje pravo za svakog člana/icu predstavničkog tijela iz redova podzastupljenog spola tijekom cijelog trajanja mandata, a ne određuje se samo jednom vezano za broj izabranih osoba na izborima.

Značajno je istaknuti i to kako je, temeljem provedbe mjera prethodne *Nacionalne politike za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2011. do 2015.*, Državno izborno povjerenstvo uspostavilo sustav vođenja rodne statistike cjelokupnog izbornog procesa i u fazi kandidature i nakon utvrđivanja rezultata o osvojenim mandatima, a što je svakako pridonijelo kvaliteti analitičkih politika u ovom području.

Unatoč svim zakonskim izmjenama, kao i brojnim kampanjama i drugim aktivnostima koje su se provodile tijekom posljednjih godina, uz određeni zabilježeni napredak, tijek povećanja udjela žena na mjestima odlučivanja ne kreće se zadovoljavajućom dinamikom i potrebno ga je

ubrzati kako bi se do 2027. godine ostvario najmanje zakonski propisan udio od 40% žena u javnom i političkom odlučivanju na nacionalnoj i lokalnoj razini.

U domeni javnog političkog djelovanja, žene su češće izvrgnute uznemiravanju, online nasilju i kriticismu, a dokazivanje sposobnosti vođenja i vještina političkog promišljanja za njih je dugotrajan i težak proces. Mali je broj onih političkih stranaka koje svojim internim aktima reguliraju ravnopravnost žena i muškaraca na političkoj sceni.

Najbolji rezultat je postignut na izborima za Europski parlament održanima 2019. godine, gdje je Republiku Hrvatsku predstavljalo 4 žena i 7 muškaraca, a s promjenama koje su uslijedile nakon izlaska Velike Britanije 2020. godine, Republika Hrvatska imala je 12 zastupnika, od kojih su 4 žene i 8 muškaraca (33,3%).

Parlamentarni izbori održani u srpnju 2020. donijeli su poboljšanje u pogledu udjela zastupnica u HS-u. Nakon parlamentarnih izbora izvorni mandat zastupnice u 10. sazivu HS-a imale su 34 žene, odnosno 22,51%. Radi se o značajnom pomaku u odnosu na 9. saziv, kada je udio zastupnica s izvornim mandatom iznosio 12,5%. Uvođenjem zamjena izabranim kandidatima/kinjama na dužnostima nespojivim sa zastupničkom dužnosti, ukupan broj zastupnica u HS iznosi 48 (32%).⁶⁰ To je značajan porast u odnosu na završetak 9. saziva kada je udio zastupnica iznosio 19,2%.

Od 48 zastupnica 5 je predsjednica kluba zastupnika, šest potpredsjednice klubova⁶¹, a od ukupno 5 potpredsjednika/ca HS-a jedna je žena.⁶² U pogledu udjela žena na čelu saborskih odbora, u četvrtom tromjesečju 2022. godine, od ukupno 29 odbora i povjerenstava, funkcije predsjednica odbora obnaša 11 zastupnica (37,9%), a funkcije potpredsjednica 11 zastupnica (37,9%).

Od ukupno 18 članova Vlade Republike Hrvatske 4 su žene.

Prema podacima DZS udio žena među visokim državnim službenicima i dužnosnicima u 2021. godini iznosio je 27,8%, dok je udio veleposlanica 30,6%.⁶³

Što se tiče participacije žena u predstavničkoj i izvršnoj vlasti na lokalnoj razini ona je i dalje relativno niska, iako je pomak vidljiv u odnosu na prethodne lokalne izbore. Lokalni izbori održani 2021. godine donijeli su skroman porast u udjelu žena u predstavničkoj i izvršnoj vlasti u odnosu na lokalne izbore održane 2017. godine. U odnosu na 2017. godinu broj gradskih i općinskih vijećnica je porastao za 3% (s 25,2% na 28,2%), a županijskih vijećnica za 3,4% (s 26,8% na 30,2%). Broj zamjenica župana bilježi neznatan pad od 0,2% u odnosu na 2017. godinu, odnosno s 30,9% na 30,7%. Na razini gradonačelnica bilježi se porast udjela za 1,89%, odnosno s 9,01% na 10,9%. Značajniji pomak vidljiv je kod izbora županica gdje je pozitivan pomak 9,5% jer su u odnosu na lokalne izbore 2017. godine, kada nije izabrana ni jedna županica, na prethodnim izborima izabrane dvije⁶⁴.

Analizirajući provedbu članka 12. stavka 3. *Zakona o ravnopravnosti spolova*, koji regulira područje zastupljenosti jednog spola u tijelima javnog i političkog odlučivanja, vidljivo je da u deset izbornih jedinica na 60 izbornih lista političkih stranaka, kvota od 40% udjela žena

⁶⁰ Hrvatski sabor, statistički pokazatelj: <https://www.sabor.hr/hr/zastupnici/statisticki-pokazatelji>

⁶¹ Hrvatski sabor, statistički pokazatelj: <https://www.sabor.hr/hr/zastupnici/klubovi-zastupnika>

⁶² Hrvatski sabor, statistički pokazatelj: <https://www.sabor.hr/hr/zastupnici/potpredsjednici>

⁶³ DZS, Žene i muškarci u Hrvatskoj, 2022.: https://podaci.dzs.hr/media/04pff1do/women_and_man_2022.pdf

⁶⁴ Državno izborno povjerenstvo: https://www.izbori.hr/site/UserDocsImages/2021/Lokalni%20izbori%202021/Rodna_statistika.pdf

(odnosno podzastupljenog spola) nije bila zadovoljena na njih 14 (23,3%), na prošlim parlamentarnim izborima.

URS je u okviru Twinning projekta s finskim partnerom, pred lokalne izbore 2017. godine organizirao kampanju i edukaciju predstavnika najvećih političkih stranaka o uvođenju perspektive ravnopravnosti spolova u političke procese. U okviru projekta izrađen je, tiskan i distribuiran „*Priručnik o rodno osviještenoj politici i promicanju ravnopravnosti spolova za političare/ke*“.

S druge strane žene u području sudstva i nadalje čine većinu. Statistika pokazuje trend povećanja udjela žena među sucima u zadnjih 10 - ak godina. Njihov je ukupni udio 60%. Na nižim sudovima u 2020. godini, primjerice trgovačkim, općinskim i prekršajnim, zabilježeno je da sutkinje čine i više od 70% udjela. No, kako hijerarhija sudova raste udio žena se smanjuje. Tako je 2020. godine na Ustavnom sudu bilo 23,1% sutkinja te 36,8% sutkinja na Vrhovnom sudu.

Najveći udio žena na čelu sudova bilježi se na trgovačkim sudovima (77,8%), a najmanji na županijskim sudovima (20%). Na prekršajnim i općinskim sudovima žene prevladavaju na pozicijama donošenja odluka, pa je tako 73,5% predsjednica sudova⁶⁵. Na čelo Državnog odvjetništva, 2020. godine, izabrana je žena, dok je udio žena u županijskim državnim odvjetništvima 60,9%.

Kao pokazatelje podzastupljenosti žena na najvišim mjestima javnog odlučivanja u nastavku se navodi nekoliko sljedećih ilustrativnih primjera. U medijskim kućama, među članovima uprave, zastupljeno je 20% žena, ali nema niti jedne žene među predsjednicima uprava medijskih kuća.⁶⁶ U Upravi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (dalje: HAZU), 2022. godine, nema ni jedne žene, a u predsjedništvu kao izvršnom tijelu Skupštine HAZU-a, od 17 članova, 2 su žene (11,7%).

Ministarstvo turizma i sporta (dalje: MTS) u *Nacionalnom programu športa 2019. - 2026.* u provedbi općih ciljeva te pripadajućih mjera i aktivnosti poštovalo je načelo ravnopravnosti spolova kroz poticanje stvaranja jednakih uvjeta za sportašice i sportaše. Jedna od slabosti postojećeg sustava upravljanja sportom odnosi se na izrazito mali udio žena na najvišim položajima za donošenje odluka u sportskim organizacijama, ali i na drugim pozicijama u sportu. Sukladno Posebnom cilju 6.1. Jasnije definirati uloge i zadaće pojedinih dionika u sustavu športa, Mjera 6.1.3. Poticanje spolne ravnopravnosti u športu, izradom akcijskih planova i različitim mjerama poticanja namjera je približiti se udjelu od 30% žena na rukovodećim položajima u sportskim organizacijama, a koji zahtjeva i Međunarodni olimpijski odbor. Sukladno navedenoj mjeri, cilj je i kontinuirano poticati uključivanje ženske populacije u sport kroz radionice, okrugle stolove, i TV emisije.

Hrvatski olimpijski odbor (dalje: HOO), kao najviše nevladino sportsko tijelo, u svojim upravnim strukturama broji udio od 11,9% žena. S ciljem promocije većeg udjela žena na rukovodećim pozicijama u sportu te prevenciji i borbi protiv svih oblika nasilja nad ženama u sportu, HOO i URS suorganizirali su konferenciju „*Rješavanje pitanja nejednakosti u športu: pitanje položaja žena na rukovodećim pozicijama i sprječavanje nasilja nad ženama*“, koja se održala u sklopu predsjedanja Republike Hrvatske Odborom ministara VE, 2018. godine.

⁶⁵ DZS, Žene i muškarci u Hrvatskoj, 2022.: https://podaci.dzs.hr/media/04pff1do/women_and_man_2022.pdf

⁶⁶ EIGE: https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/wmidm_med_pbrc__wmid_media_pbrc_bm

URS je 2021. godine, zajedno s ostalim potpisnicima/ama, koji uključuju pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova, predsjednika Vijeća za elektroničke medije, Hrvatski olimpijski i paraolimpijski odbor, a pod pokroviteljstvom MTS potpisao Sporazum o pristupanju projektu “Glas žena u sportu” kojim će se podržati stvaranje uvjeta u kojima su elektronički mediji aktivni partneri u postupku razvoja sustava koji podržava rodnu ravnopravnost u sportu.

Iz analize sportskih vijesti emitiranih u središnjim dnevnim informativnim emisijama tri najgledanije nacionalne televizije, koju je 2016. godine provela AEM, proizlazi da je manje od 4% priloga bilo posvećeno ženskom sportu i ženama u sportu. Navedeno je rezultiralo pokretanjem kampanje „*Za veću vidljivost ženskog sporta u elektroničkim medijima*“ koju od 2017. AEM provodi u suradnji s HOO i URS-om, pod pokroviteljstvom MTS-a (Središnjeg državnog ureda za šport, do 2020.). U sklopu kampanje emitirani su spotovi s ciljem podizanja razine svijesti o važnosti ženskog sporta. AEM je izradila i predstavila *Preporuke za bolje praćenje ženskog sporta u elektroničkim medijima*.

Na najvišim mjestima odlučivanja u sindikatima, u 2020. godini bilo je 28,6% žena.⁶⁷, a 10% među članovima najviših tijela u donošenju odluka.

Status žena u bankarskom sustavu oslikava pokazatelj udjela žena u upravi Hrvatske narodne banke koji je u 2022. godini iznosio 28%.

Pomak prema većoj zastupljenosti žena na mjestima odlučivanja u gospodarstvu, u EU je vidljiv nakon 2010. godine kad je EK najavila ciljane akcije za postizanje rodne ravnoteže u tvrtkama. EIGE je objavio je podatke o ženama i muškarcima na pozicijama odlučivanja diljem EU. Podaci za Hrvatsku, primjerice, govore da je udio žena u odborima najvećih tvrtki porastao je sa 17% u 2010. godini, na 27% u 2020. godini. U EU žene zauzimaju 31,6% rukovodećih pozicija u najvećim trgovačkim društvima.⁶⁸

U najvećim tvrtkama izlistanima na burzi, 2022. godine, 16,7% žena je na mjestu glavnog izvršnog direktora, 26,9% među članovima uprave tvrtke i 12,5% predsjednica uprave⁶⁹.

Kako navodi Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (dalje: HANFA) u svojem *Godišnjem izvješću o korporativnom upravljanju 2021.*, vidljiv je trend blagog pada udjela žena u upravama izdavatelja, koji se počeo popravljati u 2019., 2020. i 2021., s prosjekom tog udjela u iznosu od 16 % u jedanaestogodišnjem promatranom razdoblju. U 2020. i 2021. porastao je udio žena u upravama izdavatelja dionica s 15 % na 17 %, dok se udio žena u nadzornim odborima nije značajnije mijenjao od 2010. do 2021., a prosjek tog udjela u promatranom razdoblju iznosi 21 %.⁷⁰

Predstojeće razdoblje će u pogledu povećanja zastupljenosti žena na mjestima političkog i javnog odlučivanja donijeti daljnje izazove kao i potrebe za razmatranjem promjene zakonskog okvira, prije svega u mogućem uvođenju i zakonskom reguliranju neprihvatanja izbornih lista kao nepravovaljanih ukoliko nisu u skladu s odredbama *Zakona o ravnopravnosti spolova*.

⁶⁷ EIGE: https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/bpfa_g_offic_g14_wmid_socp_nat_empee_bm

⁶⁸ EIGE: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/domain/power>

⁶⁹ EIGE: <https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/>; https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/wmidm_bus_bus_wmid_comp_compex/bar/year:2022-B1/geo:HR/EGROUP:COMP/sex:M,W/UNIT:PC/POSITION:CEO/NACE:TOT

⁷⁰ *Godišnje izvješće o korporativnom upravljanju 2021.*: <https://www.hanfa.hr/media/8254/giku-2021.pdf>

6. NAČELA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U JAVNIM POLITIKAMA

U poglavlju 6. Horizontalni prioriteti: promicanje ravnopravnosti i jednakih mogućnosti *Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine* navodi se da su nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, socijalna pravda, jednakost i poštovanje prava čovjeka najviše vrednote ustavnog poretka te će se u tom smislu, sve javne politike i prioriteti opisani u *Nacionalnoj razvojnoj strategiji* te u aktima strateškog planiranja koji iz nje proizlaze provoditi s ciljem uspostavljanja ravnopravnosti i promicanja jednakih mogućnosti. Od velikog broja akata strateškog planiranja kojima se podupire *Nacionalna razvojna strategija*⁷¹, osobitu pozornost vezanu za uključivanje rodne dimenzije iziskuju akti u području obrazovanja, poduzetništva, rada i zapošljavanja, socijalne zaštite, poljoprivrede, ljudskih prava, medija i odgovora na krize⁷².

Uključivanje rodne perspektive u sve politike i procese ključno je za postizanje rodne ravnopravnosti. Rodno osviještenim politikama osigurava se maksimalna iskorištenost potencijala svih žena i muškaraca, djevojčica i dječaka, u svoj njihovoj raznolikosti. Cilj je preraspodijeliti moć, utjecaj i resurse na pravedan i rodno ravnopravan način, uklanjajući neravnopravnost i stvarajući jednakost prilika. Pojam „gender mainstreaming“ usvojen je u okviru EU i međunarodne zajednice kao strategija za postizanje rodne ravnopravnosti⁷³ na način da se u javne politike i način rada javne vlasti uvrsti rodna perspektiva. EK definira ovaj pojam kao „integraciju rodne perspektive u pripremi, provedbi, praćenju i vrednovanju javnih politika, mjera i programa s ciljem promicanja ravnopravnosti spolova i borbe protiv diskriminacije“⁷⁴. EIGE naglašava da primjenom takvog postupka javne politike i zakonodavna rješenja postaju osjetljivija na potrebe žena i muškaraca, čime postaju učinkovitije. Odgovornost za rodno osviještene pristupe različitim područjima života je na svim

⁷¹ Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine, Dodatak 4: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html

⁷² Strategija poljoprivrede do 2030., Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti osoba s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027., Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027., Nacionalni plan razvoja zdravstva za razdoblje od 2021. do 2027., Nacionalni plan za rad i zapošljavanje za razdoblje od 2021. do 2027. godine, Nacionalni plan zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2021. do 2027., Nacionalni plan za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine, Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2022. do 2027. godine, Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.-2026., Nacionalni plan industrijskog razvoja i poduzetništva za razdoblje 2021. - 2027. godine, Nacionalni plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine, Strategija upravljanja rizicima od katastrofa do 2030. godine, Nacionalni plan razvoja kulture i medija od 2022. do 2027. godine, Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027. godine, Strategija digitalne Hrvatske za razdoblje do 2030. godine, Strategija razvitka službene statistike za razdoblje 2021. – 2030., Program statističkih aktivnosti Republike Hrvatske 2021. – 2027., svi srednjoročni akti strateškog planiranja na razini JLP(R)S-a.

⁷³ Pojam „gender mainstreaming“ uveden je kao pojam i norma u Ugovoru iz Nice (2003.) i Lisabonskom ugovoru (2009.). To je i prioritet Europske komisije već duže vrijeme. U 2010. godini Komisija je predstavila *Žensku povelju* kroz koju izražava predanost ravnopravnosti spolova i obvezi uvođenja rodno osviještenih politika.

⁷⁴ EIGE: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>: „Gender mainstreaming has been embraced internationally as a strategy towards realizing gender equality. It involves the integration of a gender perspective into the preparation, design, implementation, monitoring and evaluation of policies, regulatory measures and spending programmes, with a view to promoting equality between women and men, and combating discrimination”

zaposlenima u javnim institucijama, odnosno tijelima državne i lokalne uprave i samouprave. Politička odgovornost je osnovni preduvjet za razvoj konkretnih rješenja za uvođenje rodne perspektive u način rada javne vlasti. EIGE je 2018. godine, u sklopu praćenja provedbe *Pekinške deklaracije i Platforme za djelovanje*⁷⁵ izradio analizu poglavlja H (Institucionalni mehanizmi) te je na skali bodova od 1 do 16 procijenio ukupni napredak u strategiji uvođenja perspektive ravnopravnosti spolova u javne politike, zakonodavne akte, programe i projekte država članica EU. Republika Hrvatska na toj skali ima ukupno 4,5 boda, a kategorije na osnovu kojih je procijenjen ukupni rezultat uključuju: A. predanost vlade prema strategiji uključivanja perspektive ravnopravnosti spolova u javne politike; B. postojanje strukture i metoda za takav pristup te C. predanost njihovom korištenju⁷⁶.

Provedene analize pokazale su da, uslijed strukturnih rodni razlika koje i dalje postoje u društvu, rješenja koja nude javne politike drugačije utječu na žene, odnosno muškarce te se uveo termin „rodno sljepilo“ za one javne politike koje ne sadrže rodnu dimenziju. Da bi se izbjeglo „rodno sljepilo“ *Zakon o ravnopravnosti spolova* u članku 3. obvezuje na procjenu učinka akata na svakodnevni život građana i građanki⁷⁷. Kvalitetna procjena učinka akta zahtijeva analizu na osnovu pouzdanih kvantitativnih i kvalitativnih podataka koji često nedostaju.

Strategija za postizanje rodne ravnopravnosti podrazumijeva promjene unutar institucija javne vlasti i veću rodnu osjetljivost javnih politika. Važno je istaknuti dolje navedene preduvjete za uvođenje rodne perspektive u javne politike.

Svi statistički podaci koji se prikupljaju i obrađuju o osobama moraju biti razvrstani po spolu (čl. 17. *Zakona o ravnopravnosti spolova*). Rodna statistika prijeko je potreban mehanizam za procjenu ne samo trenutnog stanja već i praćenja napretka u bilo kojem području društvenog života. Iako DZS godišnje objavljuje vrijednu statističku brošuru „*Žene i muškarci u Hrvatskoj*“ još uvijek u mnogim područjima javnih politika nedostaju statistički rodno osjetljivi podaci. Tijela državne uprave dužna su voditi rodno osjetljive statistike za područje za koje su nadležni.

Jedan od nužnih preduvjeta za uspješan postupak uvođenja rodne osjetljivosti u javne politike i druge akte je i rodna analiza razloga različitih oblika nejednakosti, stereotipa i rodni uloga koji podržavaju zatečeno stanje neravnopravnosti spolova.

Važno je ukazati i na pitanje donošenja rodnog proračuna kao jednog od značajnih alata strategije za postizanje rodne ravnopravnosti. Alokacija javnog novca u različita dobra, usluge ili aktivnosti može različito utjecati na žene, odnosno muškarce, jer se njihov položaj u društvu, pristup javnim dobrima kao i njihove potrebe često bitno razlikuju.

Ministarstvo financija napravilo je za 2014. i 2015. godinu analizu proračuna iz rodne perspektive iz koje je vidljivo da su ministarstva i ostala državna tijela planirala određena sredstva za provedbu aktivnosti usmjerenih na promicanje ravnopravnosti spolova i osnaživanje žena, no sustavni pristup izradi proračuna kroz planiranje učinaka financijskih alokacija na

⁷⁵ UN: <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/plat1.htm>

⁷⁶ EIGE: https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/bpfa_h_offic_h3_bpfa_h3/metadata

⁷⁷ *Zakon o ravnopravnosti spolova*, članak 3., stavak 1.: „Državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s javnim ovlastima, te pravne osobe u pretežitom vlasništvu države i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave dužni su u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe pravnih akata, odluka ili akcija, ocjenjivati i vrednovati učinke tih akata, odluka ili akcija na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca.“

smanjivanje rodni razlika nije prisutan niti u jednom tijelu državne uprave. U nacionalnim izvještajima o rashodima iz državnog proračuna, za ravnopravnost spolova uzimaju se samo podaci o godišnjem proračunu Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i URS-a jer je postupak prikupljanja podataka o ostalim izdvajanjima drugih tijela suviše zahtjevan i dugotrajan, a zasebna evidencija rashoda za ovo područje, kroz stavku u proračunu tijela, ne postoji.

Dodatno, planovi djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova (dalje: planovi djelovanja), su vrlo korisni alati i sredstvo za izravnu primjenu načela ravnopravnosti spolova. Člankom 11. *Zakona o ravnopravnosti spolova* tijelima državne uprave i pravnim osobama u pretežitom vlasništvu države propisana je obveza donošenja planova djelovanja svake četiri godine. Sadržaj plana djelovanja odnosi se na analizu stanja u samom tijelu koje ga donosi, ali i analizu područja koje je u njegovoj nadležnosti iz perspektive položaja žena odnosno muškaraca. Na osnovu analize, donose se ciljevi, mjere, rokovi, zadužuju se odgovorne osobe za provedbu te se planiraju sredstva. Time ovaj dokument postaje sveobuhvatni plan za promjene unutar tijela, ali i omogućava uvrštavanje rodne dimenzije u planiranje i provedbu javne politike, projekata ili zakonskog akta. Među najčešćim preprekama za izradu, provedbu, praćenje i procjenu ostvarenog u planovima djelovanja uočen je otpor prema inicijativi za uključivanje perspektive ravnopravnosti spolova u rad tijela, odsustvo financijskih i ljudskih resursa, izostanak podrške donositelja odluka te nedostupnost spolno razlučenih podataka.

Izrada, praćenje i procjena napretka u provedbi plana djelovanja kao plana kojim se može utjecati na promjene ne samo u tijelu koje ga donosi, već i u području za koje je nadležno, trebala bi, osim koordinatora u tijelima državne uprave, biti i zadaća osoba na mjestima donošenja odluka.

Europski strukturni i investicijski fondovi (dalje: *ESI fondovi*) sadrže u sebi veliki potencijal za smanjivanje rodno utemeljenih neravnopravnosti uvođenjem perspektive ravnopravnosti spolova kao horizontalnog načela. Rodno osviještena politika u *ESI fondovima* vezana je za načelo rodno osjetljivog javnog financiranja planiranih aktivnosti. Obveza država članica EU je da putem programa za provedbu fondova promiču rodno osviješteni pristup u planiranju ulaganja. To znači da prijavitelji projekta trebaju svjesno procijeniti učinak rodni razlika na projektne aktivnosti te nastojati postojeće razlike otkloniti ili izbjeći produbljivanje istih. Istodobno, važno je ne samo da se aktivnostima spriječi diskriminacija, već i da se aktivnostima promiče veća rodna ravnopravnost. U narednom razdoblju potrebno je za nove programe za provedbu fondova, prilikom razrade kriterija prihvatljivosti i kriterija odabira, razmotriti relevantne informacije koje se tiču rodne ravnopravnosti na razini pojedinog sektora, konzultirati relevantna tijela i socijalne partnere; poboljšati sustav praćenja njihove provedbe te dodatno senzibilizirati prijavitelje i ukazati na nužnost da financirani projekti konkretnije doprinesu ostvarivanju ravnopravnosti muškaraca i žena.

Kad je riječ o institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost spolova, potrebno je navesti njihove nazive i djelokrug rada, kako slijedi: za osiguranje provedbe *Zakona o ravnopravnosti spolova* nadležni su URS kao stručna služba Vlade Republike Hrvatske, neovisno tijelo za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova (odnosno pravobraniteljica za ravnopravnost spolova), koordinatori/ice u tijelima državne uprave, a na lokalnoj razini županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova. Poslovnikom Hrvatskog sabora određen je

Odbor za ravnopravnost spolova Hrvatskoga sabora kao matično radno tijelo u područjima koja se odnose na poticanje i praćenje primjene načela ravnopravnosti spolova u zakonodavstvu i drugim aktima.

Kao što su planovi djelovanja na državnoj razini alati koji omogućavaju plansku transformaciju procesa, tako *Europska povelja o ravnopravnosti žena i muškaraca na lokalnoj razini*⁷⁸ omogućava planiranje i praćenje javnih politika i praksi na lokalnim razinama⁷⁹.

Člankom 11. točka 5. *Zakona o ravnopravnosti spolova* JL(R)PS te pravne osobe s javnim ovlastima i druge pravne osobe i obrtnici koji zapošljavaju više od 20 zaposlenih obvezni su u svoje opće akte unijeti antidiskriminacijske zakonske odredbe i mjere za uspostavljanje ravnopravnosti spolova. Nadzor nad provedbom i prekršajne odredbe za nepoštivanje ovog dijela članka 11. nisu jasno precizirane u predmetnom *Zakonu*.

Kao dio kontinuiranog dugoročnog procesa transformacije načina rada u javnoj upravi važno je provoditi edukacije i treninge zaposlenih u tijelima državne uprave i JL(R)PS putem kojih bi zaposleni trebali biti osposobljeni prepoznati rodne neravnopravnosti u područjima iz vlastitog djelokruga rada, definirati ciljeve kojima se utječe na promjene te uzeti u obzir rodne razlike pri planiranju i provedbi novih zakonodavnih akata i javnih politika.

Republika Hrvatska nema instituciju ili jedno centralno tijelo kojim se može odgovoriti na potrebu za edukacijom o ravnopravnosti spolova. U mnogim državama članicama EU nude se usluge treninga o ravnopravnosti spolova na razini organizacija, profesionalnih udruženja, fondacija, specijaliziranih instituta i sl., a većina ima bazu stručnjaka u području ravnopravnosti spolova koji pružaju profesionalne usluge u privatnom sektoru, javnoj upravi i organizacijama civilnog društva. Potreba za edukacijom postoji na svim razinama hrvatskog društva, a osobito je velika potražnja za uslugama edukacije o ravnopravnosti spolova među prijaviteljima na ESI fondove jer je ravnopravnost spolova dio kriterija odabira u projektima.

Iako se u Državnoj školi za javnu upravu provode edukacije za državne službenike⁸⁰ potrebno je osigurati kontinuitet u edukaciji i omogućiti je većem broju zaposlenih. Uključivanje zakonodavnog i strateškog okvira za ravnopravnost spolova kao obveznog dijela Državnog stručnog ispita bio bi važan korak ka osvještavanju državnih službenika o važnosti ove teme, a kontinuirano usavršavanje i osnaživanje koordinatora za ravnopravnost spolova pri tijelima državne uprave i članova županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova nužan je preduvjet za stručnost i savjetodavnu ulogu koja se od njih očekuje.

Također, treba naglasiti i krizu uzrokovanu pandemijom korona virusa COVID-19 koja je produbila postojeće probleme te potencijalno ugrožava dostignuta postignuća u području ravnopravnosti spolova. Iz svih dosadašnjih istraživanja je razvidno da se kriza izazvana korona

⁷⁸ Europska povelja o ravnopravnosti žena i muškaraca na lokalnoj razini:

<https://ravnopravnost.gov.hr/institucionalni-mehanizmi-1639/europska-povelja-za-ravnopravnost-zena-i-muskaraca-na-lokalnoj-razini/3088>

⁷⁹ Observatory European Charter for Equality of Women and Men in Local Life: https://charter-equality.eu/atlas-of-signatories-of-thecharter/signataires.html?send=ok&c_id=9&nh_id=0&ct_id=0

⁸⁰ Od 2015. do 2021. godine edukaciju "Antidiskriminacija, ravnopravnost spolova i primjena Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom u ESI fondovima" koja uključuju modul o ravnopravnosti spolova u trajanju od 1,5 sat prošlo je 1.873 službenika koji sudjeluju u upravljanju ESI fondovima, a URS je 2022. godine, održao tri seminara o ravnopravnosti spolova za državne službenike/ce iz različitih tijela državne uprave: <https://dsju.hr/home>

virusom drugačije odrazila na položaj žena u usporedbi s položajem muškaraca, posebice vezano uz položaj na tržištu rada.

U razdoblju oporavka potrebno je voditi računa o sveobuhvatnim i dugoročnim rješenjima i uključivanju rodne dimenzije u nacionalne politike oporavka.

7. PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U MEĐUNARODNOJ POLITICI I SURADNJI

Prioriteti vezani uz međunarodnu politiku i suradnju odnose se na nastavak jačanja pozicioniranja Hrvatske u svim europskim i globalnim razmjerima vezanim uz predanost jačanju značenja provedbe politike rodne ravnopravnosti. U svom vanjskopolitičkom djelovanju u području ljudskih prava i ravnopravnosti spolova Republika Hrvatska je aktivna u mnogim međunarodnim i regionalnim organizacijama, a ljudska prava i prava žena jedan su od čimbenika u jačanju bilateralnih i multilateralnih odnosa. Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena važni su ciljevi djelovanja Republike Hrvatske u skladu s politikama EU koja snažno podržava ljudska prava žena.

Republika Hrvatska aktivno promiče ravnopravnost spolova u okviru međunarodnih organizacija (UN, EU/EK, NATO (Sjeveroatlantski savez), VE, OESS (Organizacija za europsku sigurnost i suradnju), Unija za Mediteran i drugih multilateralnih formata i organizacija. Osim promocije ključnih odrednica vanjsko-političkog djelovanja, važno je da hrvatska javnost bude upoznata sa strategijama i politikama međunarodnih organizacija kao i nacionalnim obvezama koje proizlaze iz različitih vrsta članstva. Određene obveze temeljem članstva u međunarodnim organizacijama usmjerene su ka postupanju i izvještavanju o aktivnostima koje država poduzima na nacionalnom planu, a druge se odnose na vanjsko - političko djelovanje i pružanje razvojne pomoći trećim zemljama.

Republika Hrvatska je ratificirala najvažnije međunarodne instrumente o ljudskim pravima žena, uključujući konvencije UN-a i s njima povezane protokole, prema kojima postoji obveza izvješćivanja⁸¹ CEDAW-u, *prema članku 18. UN Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, a u procesu pripreme je i Šesto periodično izvješće.

Sukladno Rezoluciji Opće skupštine UN-a 70/1 „Promijenimo naš svijet: Agenda 2030 za održivi razvoj“ Vlade Republike Hrvatske osnovala je *Nacionalno vijeće za održivi razvoj. Dobrovoljni nacionalni pregled o provedbi ciljeva održivog razvoja Republike Hrvatske* predstavljen je u srpnju 2019. godine u New Yorku, na zasjedanju *Političkog foruma na visokoj razini*. U okviru cilja 5 održivog razvoja (postići ravnopravnost spolova i osnažiti sve žene i

⁸¹ Međunarodni ugovori UN prema kojima postoji obveza izvještavanja ugovornim tijelima: Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije; Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima; Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima; Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena i Fakultativni protokol uz Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena; Konvencija protiv torture i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja; Konvencija o pravima djeteta.

djevojčice) prati se nekoliko ključnih podciljeva⁸² i pokazatelja napretka, a za što DZS prikuplja bazu podataka.

Republika Hrvatska također aktivno sudjeluje i u okviru UN mehanizma *Univerzalnog periodičnog pregleda* (UPR), instrumenta Vijeća za ljudska prava, kojim se svakih pet godina ocjenjuje stanje ljudskih prava u svim državama članicama UN-a uključujući pitanja vezana uz ravnopravnost spolova.

Donesen je drugi po redu *Nacionalni akcijski plan provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a o ženama, miru i sigurnosti za razdoblje 2019. do 2023.* kojeg je potrebno adekvatno provesti i pratiti na nacionalnoj razini i u vanjsko - političkom djelovanju.

Nacionalno izaslanstvo Republike Hrvatske redovito sudjeluje na sjednicama *UN Komisije za status žena* (CSW).

Gospodarska komisija UN-a za Europu (UN/ECE) osim praćenja provedbe *Agende 2030* i *Ciljeva održivog razvoja* iz perspektive rodne ravnopravnosti, prati napredak i u provedbi *Pekinške deklaracije i Platforme za djelovanje* te od 2000. godine svakih pet godina organizira pregled postignuća europskih država u njenoj provedbi. Republika Hrvatska je 2019. godine putem URS-a dostavila svoj peti nacionalni izvještaj o provedbi *Pekinške platforme za djelovanje*.

Vlada Republike Hrvatske donijela je 2019. godine *Odluku o osnivanju Povjerenstva za ispunjavanje obveza prema ILO-u*. U narednom periodu bilo bi potrebno razmotriti nekoliko ILO konvencija koje još nisu ratificirane, a osobito *Konvenciju br.190.* i usvojiti *Preporuku br. 206. o iskorjenjivanju nasilja i uznemiravanja u svijetu rada iz 2019. godine*.

Republika Hrvatska također aktivno sudjeluje u radu *Komisije za ravnopravnost spolova Vijeća Europe* (GEC). Nacionalno izvješće o primjeni *Strategije za ravnopravnost spolova Vijeća Europe od 2018. do 2023.* podnosi se jednom godišnje, a prikupljanje i objedinjavanje podataka o provedbi u nadležnosti je URS.

Aksijski plan EU za ljudska prava i demokraciju (2020.–2024.), donesen u studenom 2020. kao i *Aksijski plan EU za rodnu ravnopravnost (GAP III) i jačanje položaja žena u okviru vanjskog djelovanja EU*⁸³, te *Unije ravnopravnosti: Strategija za rodnu ravnopravnost 2020.–*

⁸² Cilj 5: „5.1. Okončati sve oblike diskriminacije protiv žena i djevojčica svugdje; 5.2. Ukloniti sve oblike nasilja nad ženama i djevojčicama u javnim i privatnim sferama, uključujući trgovinu ljudima, te seksualno i druge oblike iskorištavanja; 5.3. Ukloniti sve štetne prakse, kao što su dječji, rani i nasilni brakovi, te genitalno sakaćenje žena; 5.4. Prepoznati i vrednovati neplaćenu brigu i rad u domaćinstvu putem pružanja javnih usluga, infrastrukturnih i politika koje se odnose na socijalnu zaštitu, kao i promicati zajedničku odgovornost u okviru domaćinstva i obitelji na nacionalno odgovarajući način; 5.5. Osigurati puno i djelotvorno sudjelovanje žena i jednake mogućnosti za rukovođenje na svim razinama donošenja odluka u političkom, gospodarskom i javnom životu; 5.6. Osigurati univerzalni pristup spolnom i reproduktivnom zdravlju i reproduktivnim pravima kao što je dogovoreno u skladu sa *Programom akcije Međunarodne konferencije o stanovništvu i razvoju i Pekinškom platformom za akciju*, te proizlazećim dokumentima sa njihovih analitičkih konferencija; 5.a. Sprovesti reforme radi davanja ženama jednakih prava na ekonomske resurse, kao i pristupa vlasništvu i kontroli nad zemljištem i ostalim oblicima vlasništva, financijskim uslugama, nasljeđu i prirodnim resursima, u skladu sa nacionalnim zakonima; 5.b. Povećati upotrebu tehnologije koja osigurava ostvarivanje boljih uvjeta, posebno informacijske i komunikacijske tehnologije, radi promicanja osnaživanja žena; 5.c. Usvojiti i osnažiti osnovane politike i provediva zakonska rješenja za promicanje rodne jednakosti i osnaživanja žena i djevojčica na svim razinama.“ (Dobrovoljni nacionalni pregled o provedbi ciljeva održivog razvoja Republike Hrvatske: <https://www.hgk.hr/documents/dobrovoljni-nacionalni-pregled-ciljevi-odrzivog-razvoja-hrvatska5d2daef212fdc.pdf>)

⁸³ Rezolucija *Europskog parlamenta od 23. listopada 2020. o rodnoj ravnopravnosti u vanjskoj i sigurnosnoj politici EU (2019/2167) GAP III* posebno naglašava ekonomska i socijalna prava žena: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-10-23_HR.html

2025. obvezuju Republiku Hrvatsku, kao članicu EU, da se u svom vanjskom djelovanju vodi načelima zajedničke politike.

Potrebno je naglasiti da je jedan od prioriteta nacionalnog programa za vrijeme hrvatskog predsjedanja Vijećem EU, u prvoj polovici 2020. godine, bilo promicanje ravnopravnosti spolova, osnaživanje žena i ravnopravnost na tržištu rada. Cilj aktivnosti koje su bile organizirane u tom periodu odnosio se na povećanje sudjelovanje žena na tržištu rada i identificiranje prepreka za povećanje stope aktivnosti žena, kao što su nedostatak pristupačne skrbi o djeci, briga za uzdržavane starije članove obitelji, nesigurni oblici rada, neusklađenost vještina s potrebama na tržištu rada i nasilje na radnom mjestu. EU konferencija visoke razine „*Sudjelovanje žena na tržištu rada – društvena dobit*“ koju je URS organizirao u siječnju 2020. okupila je veliki broj sudionika i međunarodnih stručnjaka koji su tijekom dva dana raspravljali upravo o navedenim temama i ukazali na moguća rješenja.

Osim sudjelovanja u *Radnoj skupini Vijeća EU o ljudskim pravima* (COHOM) i na koordinacijama EU država pri relevantnim tijelima u području ljudskih prava, za područje ravnopravnosti spolova posebno je važna suradnja s EK. Predstavnice Republike Hrvatske sudjelovale su u radu *Skupine visoke razine EK* za uvođenje načela ravnopravnosti spolova u javne politike (HLG), na kojima se raspravlja o svim strateškim pitanjima i planovima EK za uspostavljanje ravnopravnosti spolova kao i u AC-u, koji doprinosi pripremi propisa i politika, izražuje stajališta o svim pitanjima vezanim za ravnopravnost spolova te potiče i koordinira razmjenu iskustava i dobrih praksi između država članica.

Hrvatske predstavnice sudjeluju i u radu Upravnog odbora EIGE-a, Forumu stručnjaka/inja i Tematskoj mreži za uvođenje rodno osviještene politike. S ciljem informiranja javnosti URS redovito na svojim mrežnim stranicama objavljuje rezultate istraživanja i podatke o djelovanju EIGE-a.

Povećanu osjetljivost za pitanja ravnopravnosti spolova potrebno je sagledati i u okviru diplomatskih i obrambenih aktivnosti te u okviru razvojne suradnje i humanitarne pomoći u skladu sa strateškim opredjeljenjem EU, VE i UN-a. Raspodjela financijskih resursa te ravnomjerna zastupljenost oba spola na mjestima odlučivanja čine važan pokazatelj postignuća u ovom području. Na temelju *Zakona o razvojnoj suradnji i humanitarnoj pomoći inozemstvu* (Narodne novine, br. 146/08) HS je donio *Nacionalnu strategiju razvojne suradnje za razdoblje 2017.-2021. godine*⁸⁴. U ukupnim iznosima, službena razvojna pomoć Republike Hrvatske iznosila je oko 0,1% BND-a, a do 2030. godine trebala bi biti 0,3% BND. U lipnju 2018. godine Vlada Republike Hrvatske je osnovala *Povjerenstvo za razvojnu suradnju i humanitarnu pomoć inozemstvu*.

Oblikovanje politike međunarodne razvojne suradnje i humanitarne pomoći inozemstvu, uključuje čitav niz mogućnosti za unaprjeđenje položaja žena i politike jednakih mogućnosti u zemljama kojima je Hrvatska spremna pružiti svoju razvojnu i humanitarnu pomoć. U pripremi su izmjene i dopune *Zakona o razvojnoj suradnji i humanitarnoj pomoći inozemstvu* kao i izrada

⁸⁴ Među tri sektorska prioriteta koji se odnose na dostojanstvo svake osobe, mir i sigurnost, uz razvoj demokratskih institucija te odgovoran gospodarski razvoj, nalazi se čitav niz mogućnosti za unaprjeđenje položaja žena i politike jednakih mogućnosti u zemljama kojima je Republika Hrvatska spremna pružiti svoju razvojnu i humanitarnu pomoć. (Nacionalnu strategiju razvojne suradnje za razdoblje 2017.-2021. godine: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_11_107_2460.html)

nacrta novog akta strateškog planiranja razvojne suradnje i humanitarne pomoći za razdoblje 2022.-2026. godine.

U planiranje programa razvojne pomoći potrebno je uvrstiti rodno osjetljiv proračun, procijeniti utjecaj svih projekata na žene i muškarce te planirati sredstva kojima se ciljano poboljšava položaj žena u područjima u koja Republika Hrvatska ulaže sredstva s ciljem pružanja razvojne pomoći.

3. POPIS PRIORITETA U SREDNJOROČNOM RAZDOBLJU U PODRUČJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U REPUBLICI HRVATSKOJ U RAZDOBLJU DO 2027. GODINE

1. Promicanje ljudskih prava žena i rodne ravnopravnosti
2. Unaprjeđenje položaja žena na tržištu rada
3. Suzbijanje nasilja nad ženama
4. Rodno osjetljivo obrazovanje
5. Unaprijediti položaj žena na mjestima političkog i javnog odlučivanja
6. Načela ravnopravnosti spolova u javnim politikama
7. Promicanje ravnopravnosti spolova u međunarodnoj politici i suradnji

4. POSEBNI CILJEVI KOJI PROIZLAZE IZ PRIORITETA U RAZDOBLJU DO 2027. GODINE

REDNI BROJ	POSEBNI CILJ
1.	Povećati razinu osviještenosti javnosti o ravnopravnosti spolova i višestrukoj diskriminaciji
2.	Unaprijediti položaj žena na tržištu rada
3.	Stvoriti preduvjete za uklanjanje rodno uvjetovanog nasilja
4.	Povećati osjetljivost sustava odgoja i obrazovanja (ranog, predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog) za pitanja ravnopravnosti spolova i nestereotipne odabire programa obrazovanja na svim razinama
5.	Povećati zastupljenost žena u procesima javnog i političkog odlučivanja
6.	Uvesti perspektivu ravnopravnosti spolova u javne politike
7.	Povećati vidljivost Republike Hrvatske na međunarodnom planu u području ravnopravnosti spolova

5. POPIS KLJUČNIH POKAZATELJA ISHODA I CILJNIH VRIJEDNOSTI POKAZATELJA

POSEBNI CILJ	Pokazatelji ishoda	Početna vrijednost	Ciljna vrijednost 2027.
1. Povećati razinu osviještenosti javnosti o ravnopravnosti spolova i višestrukoj diskriminaciji	Udio nezainteresiranih ispitanika/ca za pitanje ravnopravnosti spolova u društvu; Kod: OI.02.3.84	17%	10%
	Percepcija javnosti da je država <i>vrlo djelotvorna</i> u borbi protiv svih oblika diskriminacije; Kod: OI.02.3.85	2%	8%
2. Unaprijediti položaj žena na tržištu rada	Stopa zaposlenosti žena; Kod: OI.02.3.95	42,1% (2021.)	60%
	Stopa aktivnosti žena (15+); Kod: OI.02.3.94.	45,8% (2021.)	58%
	Udio žena koje smatraju da imaju poduzetničke kompetencije u odnosu na ukupni broj žena u start - up aktivnostima Kod OI.02.3.96	42%	60%
3. Stvoriti preduvjete za uklanjanje rodno uvjetovanog nasilja	Indeks rodne ravnopravnosti Europskog instituta za ravnopravnost spolova (EIGE) vezano uz pojavnost nasilja nad ženama gdje je 0 odsustvo nasilja, a 100 visoka razina nasilja; Kod: OI.02.3.86;	23,2 (2017.)	22
	Broj žena žrtava namjernog ubojstva od strane intimnih partnera ili članova obitelji (na 100 000 stanovnika); Kod: OI.02.3.87	0,24 (2018.)	0,10
4. Povećati osjetljivost sustava odgoja i obrazovanja (ranog, predškolskog,	Udio upisanih djevojaka u industrijske i obrtničke škole od ukupnog broja djevojaka upisanih u srednje škole; Kod: OI.02.3.89	16,5% (2019./2020.)	25%

osnovnoškolskog i srednjoškolskog) za pitanja ravnopravnosti spolova i nestereotipne odabire programa obrazovanja na svim razinama	Udio upisanih žena na visoka učilišta vezana uz IKT u odnosu na ukupan broj upisanih žena u tercijarno obrazovanje; Kod: OI.02.3.88;	1,8% (2019.)	2,5%
5. Povećati zastupljenost žena u procesima javnog i političkog odlučivanja	Žene na mjestima odlučivanja (Broj bodova na skali od 1 do 100 na EIGE-vom Indeksu rodne ravnopravnosti u dijelu koji se odnosi na položaj žena na mjestima odlučivanja); Kod: OI.02.3.90	49,7 (2022.)	57,2
6. Uvesti perspektivu ravnopravnosti spolova u javne politike	Broj bodova na pokazatelju H3 kojima EIGE na skali od 1-16 mjeri napredak u provedbi poglavlja H Pekinške platforme za djelovanje; Kod: OI.02.3.91	4,5 (2018.)	9
7. Povećati vidljivost Republike Hrvatske na međunarodnom planu u području ravnopravnosti spolova	Broj dostupnih Godišnjih sveobuhvatnih pregleda obveza i zaduženja nadležnih tijela vezanih za međunarodne obveze u području ravnopravnosti spolova; Kod: OI.02.3.92;	0	6
	Broj projekata u okviru međunarodne razvojne pomoći s ciljem osnaživanja žena i uspostavljanja ravnopravnosti spolova; Kod: OI.02.3.93	1	7

6. POPIS MJERA ZA RAZDOBLJE DO 2027. GODINE

NAZIV POSEBNOG CILJA	Mjere za provedbu posebnog cilja do 2024.	Mjere za provedbu posebnog cilja 2025. - 2027.
1. Povećati razinu osviještenosti javnosti o ravnopravnosti spolova i višestrukoj diskriminaciji	1.1. Organizirati javna događanja s ciljem podizanja razine znanja i svijesti o ravnopravnosti spolova 1.2. Sustavno suzbijati pojavnosti seksizma i stereotipa u medijima 1.3. Unaprijediti brigu o reproduktivnom zdravlju žena 1.4. Unaprijediti položaj ruralnih žena 1.5. Povećati razinu znanja policijskih službenika/ka o načelima i metodama borbe protiv višestruke diskriminacije	Ovisno o vrednovanju uspješnosti provedbe mjera iz 1. Akcijskog plana, u 2. Akcijski plan dodati: Mjere kojima se utječe na osviještenost javnosti Poboljšati položaj određene specifične višestruko diskriminirane skupine gdje je jedna osnova za diskriminaciju rod, Proširiti i unaprijediti specifične aspekte brige o reproduktivnom zdravlju žena Povećati razinu znanja policijskih službenika o položaju te o načelima i metodama borbe protiv višestruke diskriminacije.
2. Unaprijediti položaj žena na tržištu rada	2.1. Unaprijediti zaštitu dostojanstva radnika 2.2. Poticanje razine zapošljivosti žena 2.3. Omogućavanje bolje ravnoteže privatnog i poslovnog života uklanjanjem rodni stereotipa o brizi za djecu u obitelji 2.4. Jačanje konkurentnosti poduzetništva žena putem povoljnih kredita za žene poduzetnice 2.5. Jačanje konkurentnosti poduzetništva žena putem potpora	Nakon usvajanja Direktive, unijeti mjere za veću transparentnost plaća. Mjere kojima se utječe na regulaciju nesigurnih oblika rada, rada na crno, povremenih poslova Mjere za veću fleksibilizaciju rada kako bi se odgovorilo na potrebu za usklađivanjem privatnih i poslovnih obveza Nastaviti provedbu postojećih mjera za usklađivanjem privatnih i poslovnih obveza Nastaviti mjere vezane za žensko poduzetništvo
3. Stvoriti preduvjete za uklanjanje rodno uvjetovanog nasilja	3.1. Uspostaviti sustav statističkog praćenja podataka o sudskim predmetima u kojima su žene žrtve rodno uvjetovanog nasilja 3.2. Unaprijediti kompetencije stručnjaka koji rade u području zaštite od nasilja 3.3. Podizanje razine svijesti javnosti i žrtava o razlozima i načinima suzbijanja svih vrsta rodno uvjetovanog nasilja 3.4. Podizanje razine stručnosti i svijesti dionika u pravosudnom sustavu o rodno uvjetovanom nasilju	Nadodati: Izrada jedinstvenog modela prikupljanja podataka temeljem identificiranih problema i razvijenih indikatora u prve četiri godine. Unutar mjere 3.3. koja bi vjerojatno ostala formulirana na sličan način, predložiti osnivanje posebnih odjela na sudovima ili poseban odjel na Vrhovnom sudu vezan uz ženska prava i rodno uvjetovano nasilje. Ostale mjere ostale bi formulirane na sličan način, uz moguće promjene nositelja mjere.

	3.5. Podizanje razine stručnosti i svijesti dionika u pravosudnom sustavu o seksizmu i stereotipima 3.6. Podizanje razine stručnosti i svijesti policijskih službenika i službenica o rodno uvjetovanom nasilju 3.7. Osigurati primjereno postupanje institucija u slučajevima seksualnog nasilja 3.8. Analiza zakonodavnog okvira zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji s ciljem izrade prijedloga izmjena relevantnih propisa 3.9. Unutar kazneno procesnog zakonodavstva revidirati mjere opreza 3.10. Unutar kazneno procesnog zakonodavstva revidirati prava žrtava kaznenih djela nasilja nad ženama i nasilja u obitelji 3.11. Unutar kaznenog materijalnog zakonodavstva i prekršajnog zakonodavstva revidirati opise kaznenih djela i prekršaja i propisane sankcije 3.12. Izmjenom organizacijskih propisa predvidjeti licenciranje pravosudnih dužnosnika za rad na predmetima nasilja u obitelji	
4. Povećati osjetljivost sustava odgoja i obrazovanja (ranog, predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog) za pitanja ravnopravnosti spolova i nestereotipne odabire programa obrazovanja na svim razinama	4.1. Motivirati i poticati učenice i učenike da buduće obrazovne puteve i profesionalna usmjerenja odabiru neopterećeni spolnim stereotipima 4.2. Provoditi Deklaraciju o posvećenosti pitanju žena u digitalnom svijetu	Na postojeće mjere nadodati: Obrazovanje odraslih za nove tehnologije Upskilling Uklanjanje stereotipnih ponašanja u obrazovanju
5. Povećati zastupljenost žena u procesima javnog i političkog odlučivanja	5.1. Podizati svijest o značaju veće zastupljenosti žena na mjestima političkog odlučivanja	Na postojeće mjere nadodati: Unaprijediti način vođenja rodno razlučenih statističkih pokazatelja koji se

	5.2.Poboljšati razinu participacije žena u području javnog života	odnose na podnesene kandidature te rezultate lokalnih izbora Unaprijediti statističko praćenje građana/ki koji su se odazvali na parlamentarne i lokalne izbore Unaprijediti položaj žena na mjestima odlučivanja u realnom sektoru
6. Uvesti perspektivu ravnopravnosti spolova u javne politike	6.1.Osnažiti kapacitete državne uprave za provedbu načela ravnopravnosti spolova u svakodnevnom radu i kreiranju rodno osjetljivih javnih politika 6.2.Pružati sustavnu podršku tijelima državne uprave za izradu Planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova 6.3.Osnažiti županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova kao radno savjetodavna tijela županijskih skupština	Nastaviti provedbu postojećih mjera
7.Povećati vidljivost Republike Hrvatske na međunarodnom planu u području ravnopravnosti spolova	7.1.Uspostavljanje sustava praćenja međusektorske suradnje vezano za ispunjavanje međunarodnih obveza u području ravnopravnosti spolova 7.2. Doprinijeti promociji načela ravnopravnosti spolova u aktivnostima međunarodne razvojne suradnje koje provodi MVEP 7.3.Ciljanim projektima poboljšati položaj žena u području obrazovanja u zemljama primateljicama hrvatske razvojne pomoći 7.4.Ciljanim projektima poboljšati položaj žena u području zaštite zdravlja u zemljama primateljicama hrvatske razvojne pomoći	Nastaviti provedbu postojećih mjera

7. INDIKATIVNI FINACIJSKI PLAN

Za provedbu Akcijskog plana za ravnopravnost spolova do 2024. od strane proračunskih korisnika očekuje se utrošak od 28.882.826,00 euro te dodatnih 7.668.922,00 euro od strane neproračunskih (Hrvatska banka za obnovu i razvitak i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje). Utrošak sredstava za provedbu mjera iz Akcijskog plana 2025. - 2027. bit će potrebno odrediti nakon njegovog donošenja.

8. PREGLED USKLADENOSTI S NACIONALNOM RAZVOJNOM STRATEGIJOM, SEKTORSKIM I VIŠESEKTORSKIM STRATEGIJAMA TE DOKUMENTIMA PROSTORNOG UREĐENJA

Ovaj *Nacionalni plan* doprinosi ispunjavanju horizontalnih prioriteta *Nacionalne razvojne strategije*, odnosno promicanju ravnopravnosti i jednakih mogućnosti.

Ako se povezanost analizira kroz posebne ciljeve ovog *Nacionalnog plana*, tada je uočljivo da su osobito posebni cilj 1. (Povećati razinu osviještenosti javnosti o ravnopravnosti spolova i višestrukoj diskriminaciji), posebni cilj 5. (Povećati zastupljenost žena u procesima javnog i političkog odlučivanja) te posebni cilj 6. (Uvođenje perspektive ravnopravnosti spolova u javne politike) povezani izravno s horizontalnim prioritetima *Nacionalne razvojne strategije*.

Posebni cilj 2: Unaprijediti položaja žena na tržištu rada

Unaprjeđenje položaja žena na tržištu rada doprinosi strateškom cilju 1. *Nacionalne razvojne strategije* (Konkurentno i inovativno gospodarstvo). S većim udjelom žena u tercijarnom obrazovanju, osobito u području farmacije i kemije, otvara se mogućnost njihovog intenzivnijeg uključivanja u proizvodne sektore koji stvaraju višu i visoku dodanu vrijednost i usluge temeljene na znanju i inovacijama, uz prihvaćanje postulata kružnog i dekarboniziranog gospodarstva što je osnova za održiv i konkurentan razvoj. Veća podrška poduzetničkim aktivnostima žena i razvoju društvenog poduzetništva doprinosi većoj konkurentnosti ukupnog gospodarstva. Ulaganje u punu zaposlenost žena i uklanjanje tzv. horizontalne rodne segregacije djelatnostima, omogućavanje ženama veću zastupljenost u zelenim i tehnološki zahtjevnim djelatnostima doprinosi su održivom gospodarstvu. Strateškom cilju 6. *Nacionalne razvojne strategije* (Demografska revitalizacija i bolji položaj obitelji) doprinose mjere u *Nacionalnom planu* koje su povezane sa stvaranjem uvjeta za kvalitetno usklađivanje obiteljskog života i poslovnih obveza kao ključnih čimbenika za povećanje stope fertiliteta. Visoka stopa zaposlenosti žena i uključivanje djece u dostupan sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u izravnoj su korelaciji sa prirodnim prirastom stanovništva. Kampanje za uklanjanje stereotipnih rodnih uloga u obitelji i uspostavljanje ravnoteže u podjeli poslova u obitelji mogu utjecati na jačanje obitelji i demografskoj revitalizaciji.

Posebni cilj 3. Stvoriti preduvjete za uklanjanje rodno uvjetovanog nasilja

Uklanjanje nasilja nad ženama doprinosi razvojnom smjeru Jačanje otpornosti na krize, odnosno strateškom cilju 7. (Sigurnost za stabilan razvoj) *Nacionalne razvojne strategije*. Različitim mjerama za osvještavanje javnosti o neprihvatljivosti svih oblika nasilja, uključujući i cyber nasilje te mjerama usmjerenim na zaštitu žrtava i tretman počinitelja doprinijet će se osiguranju sigurnosti stanovništva, društvene kohezije i materijalnih dobara. Predviđena je i suradnja s tijelima za provedbu zakona i jačanje zakonodavnog okvira.

Posebni cilj 4. Povećati osjetljivost sustava odgoja i obrazovanja (ranog, predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog) za pitanja ravnopravnosti spolova i nestereotipne odabire programa obrazovanja na svim razinama

Pružanje jednakih prilika učeničkoj populaciji da razviju kvalitetne i zrele stavove prema društvu, obrazovni sustav bez rodni stereotipa, educirani nastavni kadar koji promiče ravnopravnost spolova te motivira veći broj učenica za STEM zanimanja doprinose u velikoj mjeri strateškom cilju 2. (Obrazovani i zaposleni ljudi)

Posebni cilj 5. Povećati zastupljenost žena na mjestima političkog i javnog odlučivanja

Uklanjanje diskriminacije temeljem spola na mjestima odlučivanja u javnom i privatnom životu, osobito u političkom djelovanju i mjestima odlučivanja u gospodarstvu, stvaranjem uvjeta za napredovanje žena (uklanjanje tzv. staklenog stropa) omogućava se kvalitetna provedba većine strateških ciljeva *Nacionalne razvojne strategije* te je zasigurno dio horizontalnih prioriteta. Mjerama za uklanjanje predrasuda i stereotipa o rodnim ulogama i specifičnim rodno uvjetovanim sposobnostima i mogućnostima, doprinosi se društvu u kojem su svi njegovi potencijali iskorišteni, a žene i muškarci ravnopravno i s uzajamnim uvažavanjem donose kvalitetne odluke s ciljem napretka društva u cjelini.

Posebni cilj 6. Uvođenje perspektive ravnopravnosti spolova u javne politike

Ovaj posebni cilj u funkciji je ostvarenja horizontalnih prioriteta Nacionalne razvojne strategije gdje izrijeком stoji: *“Nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, socijalna pravda, jednakost i poštovanje prava čovjeka najviše su vrednote ustavnog poretka Hrvatske. U tom smislu, sve javne politike i prioritete opisani u prethodnim poglavljima te u aktima strateškog planiranja koji proizlaze iz ove Strategije (Dodatak 4.) provodit će se s ciljem uspostavljanja ravnopravnosti i promicanja jednakih mogućnosti”*. Drugim riječima, nacionalni planovi trebali bi uključiti osjetljivost za rodne razlike, odnosno uvrstiti perspektivu oba spola kao horizontalnog načela koje se provlači kroz cijeli akt strateškog planiranja. Mjerama u okviru ovog posebnog cilja ukazuje se na postupke kojima svi javni akti mogu postati rodno osjetljivi i prilagođeni različitosti potreba žena i muškaraca s ciljem napretka društva u cjelini.

Posebni cilj 7. Povećati vidljivost Republike Hrvatske na međunarodnom planu u području ravnopravnosti spolova

Ovaj posebni cilj doprinosi strateškom cilju 4. *Nacionalne razvojne strategije* (Globalna prepoznatljivost i jačanje međunarodnog položaja i uloge Hrvatske) u okviru razvojnog smjera Održivo gospodarstvo i društvo *Nacionalne razvojne strategije* gdje se Republiku Hrvatsku prepoznaje kao državu koja ravnopravnost spolova stavlja među prioritete svoje međunarodne i unutarnje politike i kao jednu od vrednota svog ustavnog poretka. Doprinos međunarodnom ugledu Republike Hrvatske osigurat će se i mjerama u okviru rodno osjetljivog programa razvojne pomoći i ciljanim aktivnostima za jačanje položaja žena u trećim zemljama i onima zahvaćenim ratnim sukobima.

9. OKVIR ZA PRAĆENJE I VREDNOVANJE

Definiranje okvira za praćenje i vrednovanje ovog Nacionalnog plana temelji se na propisima koji uređuju sustav strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske.

Praćenje i provedba Nacionalnog plana odvijat će se prikupljanjem podataka o provedbi posebnih ciljeva i ostvarivanju pokazatelja ishoda te provedbom Akcijskih planova, koji su ujedno alati za praćenje ostvarenja pokazatelja rezultata, odnosno mjera definiranih sa svrhom provedbe posebnih ciljeva. URS koji je zadužen za izradu i praćenje provedbe ovog akta strateškog planiranja kontinuirano će pratiti napredak u provedbi i surađivati s nositeljima provedbe mjera u otklanjanju problema i eventualnih prepreka tijekom provedbe posebnih ciljeva. U tu svrhu URS će tijekom 2023. godine osnovati *Međuresorsku radnu skupinu za praćenje provedbe Nacionalnog plana*. Nositelji provedbe mjera dužni su, po stupanju na snagu *Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana*, u svoje provedbene programe preuzeti mjere za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova te u skladu s preuzetim obvezama osigurati potrebna financijska sredstva za njihovu provedbu.

Do 31. siječnja svake godine nositelji mjera će izvijestiti URS o postignutim rezultatima *Akcijskog plana*, preprekama i postignućima te će dobivene podatke koristiti kao upravljački alat kojim se pomaže učinkovitija provedba akta strateškog planiranja.

URS će Koordinacijskom tijelu jednom godišnje, u skladu s propisanim rokovima, podnijeti izvješće o provedbi posebnih ciljeva i ostvarivanju pokazatelja ishoda iz *Nacionalnog plana*.

Vrednovanje se provodi u skladu s odredbama propisa koji uređuju područje strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske.

Vrednovanje tijekom provedbe (srednjoročno vrednovanje) Nacionalnog plana provest će URS 2024. godine, a njegov cjelokupni utjecaj/činak, odnosno njegova djelotvornost i učinkovitost procijenit će se provedbom postupka naknadnog vrednovanja krajem 2027. godine.

Prilog 1. Komunikacijska strategija

Uvodne informacije

Nacionalni plan za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2027. godine je srednjoročni akt strateškog planiranja kojeg Vlade Republike Hrvatske donosi s ciljem uklanjanja svih oblika rodne diskriminacije i uspostavljanja stvarne ravnopravnosti spolova provedbom politika jednakih mogućnosti. Utjecaj na svakodnevni život građana i građanki ovisit će o spremnosti svih dionika da sustavno ulažu materijalne i ljudske resurse u njegovu provedbu, da uoče povezanost i međuzavisnost različitih sektora te preuzmu odgovornost za promjene. Komunikacijska strategija pridonosi ostvarivanju te svrhe.

Temeljem odredbi *Uredbe o smjernicama za izradu akata strateškog planiranja od nacionalnog značaja i od značaja za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave* za akte strateškog planiranja, radi odgovarajućeg informiranja, komunikacije i vidljivosti postupka planiranja javnih politika obveza je URS-a izrada *Komunikacijske strategije i Komunikacijskog akcijskog plana*.

Područje ravnopravnosti spolova još uvijek je područje oko kojeg postoje brojne nesuglasice u društvu, a odnose se i na pristup rješavanju problema i na prihvaćanje postojanja problema. Cilj ove *Komunikacijske strategije* je doprinos raspravi o ravnopravnosti spolova u

kontekstu konkretnih ciljeva, ishoda s kojima mjerimo te ciljeve te mjera i ostvarenih rezultata kroz provedbu aktivnosti.

1. **Komunikacijski ciljevi**

- Jačanje mehanizma kojima se osigurava da se oblikovanje, provedba, praćenje i vrednovanje Nacionalnog plana provodi u bliskoj suradnji s relevantnim dionicima, posebice s tijelima državne uprave, tijelima nadležnim za ravnopravnost, socijalnim partnerima i relevantnim organizacijama civilnog društva.
- Kvalitetnom i transparentom komunikacijom osigurati da se o Nacionalnom planu u javnosti raspravlja u kontekstu konkretnih ciljeva, ishoda, mjera i aktivnosti te ostvarenih rezultata.
- Postizanje šireg društvenog konsenzusa oko ciljeva Nacionalnog plana i strateškog okvira kojeg postavlja.
- Osigurati kvalitetne mehanizme za praćenje i metoda prikupljanja i analize podataka;
- Informirati javnost o ključnim izazovima u području ravnopravnosti spolova te dosega Nacionalnog plana.

2. **Ciljana publika**

Za svaki komunikacijski cilj postoji posebna ciljana publika.

- U svrhu jačanja mehanizama kojima se osigurava da se oblikovanje, provedba, praćenje i vrednovanje *Nacionalnog plana* provodi u bliskoj suradnji s relevantnim dionicima kao ciljana publika su prepoznati tijela državne i javne uprave, kao primarni nositelji mjera, tijela za ravnopravnost, socijalni partneri i relevantne organizacije civilnog društva te akademska zajednica.
- Mediji su ključan dionik kako bi se osiguralo da se o *Nacionalnom planu* u javnosti raspravlja u kontekstu konkretnih ciljeva, ishoda, mjera i aktivnosti te ostvarenih rezultata.
- Ciljana publika za postizanje šireg društvenog konsenzusa oko ciljeva *Nacionalnog plana* i strateškog okvira kojeg postavlja su državna tijela, socijalni partneri, organizacije civilnog društva te političke stranke.
- Tijela državne i javne uprave, akademska zajednica, tijela za ravnopravnost te organizacije civilnog društva su važan čimbenik za osiguranje kvalitetnih mehanizama za praćenje, vrednovanje i propitivanje strateškog akta i metoda prikupljanja podataka.
- Posljednjim ciljem koji je vezan za informiranje javnosti o ključnim izazovima u području ravnopravnosti spolova te dosega *Nacionalnog plana*, kao ciljana publika je prepoznata cijela šira javnost.

3. **Medijska strategija**

Detaljna medijska strategija će biti dio komunikacijskog akcijskog plana. U njoj će se definirati okvir za postizanje komunikacijskih ciljeva određenih komunikacijskom strategijom te će se detaljno razraditi mjere i aktivnosti informiranja i vidljivosti na operativnoj razini planirane u svrhu provedbe komunikacijskih ciljeva.

U Strategiji savjetovanja će se detaljno opisati proces uključivanja javnosti u proces donošenja *Nacionalnog plana* i pripadajućeg *Aksijskog plana* te će biti ključan alat za postizanje društvenog konsenzusa oko razumijevanja njegovih ciljeva.

Pored *Komunikacijskog akcijskog plana* i *Strategije savjetovanja*, komunikacijski alati koji će se koristiti u svrhu ostvarivanja komunikacijskih ciljeva su:

- Internet stranice URS-a koje će se ažurirati kao mjesto za informiranje javnosti o sljedećem a) tijeku izrade *Nacionalnog plana* i pripadajućeg *Akcijskog plana do 2024.*; b) promotivnim aktivnostima koje će se organizirati po donošenju akta strateškog planiranja sa svrhom upoznavanja javnosti o važnosti njegovog donošenja i provedbe.

- Uspostavljanje mrežne stranice na kojoj su objedinjeni svi podaci o rodnoj ravnopravnosti na temelju podataka dostavljenih od strane nadležnih tijela.

- Tiskanje *Nacionalnog plana* i pripadajućeg *Akcijskog plana* te diseminacija ključnim dionicima.

- Javni događaji na kojem će se predstaviti *Nacionalni i Akcijski plan* nakon njegovog usvajanja i tiskanja.

- Priopćenja za javnost putem medija o tijeku provedbe i o ključnim točkama ostvarenja.

- Intervjui medijskim kućama o problemima koje *Nacionalni plan* adresira.

- Uključivanje predstavnika medija u javne događaje na kojima će biti predstavljen novi *Nacionalni i Akcijski plan*.

- Praćenje medija s ciljem prikupljanja povratnih informacija o zainteresiranosti medija za temu ravnopravnosti spolova i za novi *Nacionalni plan*.

4. Ključne poruke

a. Svrha *Nacionalnog plana* je da doprinese stvaranju uvjeta za društvo jednakih mogućnosti. Njegov utjecaj na svakodnevni život građana i građanki ovisit će o spremnosti svih dionika da sustavno ulažu materijalne i ljudske resurse u njegovu provedbu, da uoče povezanost i međuzavisnost različitih sektora te preuzmu odgovornost za promjene.

b. Rodna neravnopravnost je adresirana u sedam kritičnih područja, iako postoje i druga područja u kojima postoji čitav niz problema vezanih za rodnu ravnopravnost, no potrebno je razviti spremnost dionika za konkretnije djelovanje. S druge strane, u druge akte strateškog planiranja uvrštene su mjere kojima se utječe na otklanjanje problema u drugim kritičnim područjima.

c. Rodna dimenzija je još uvijek nedovoljno izražena u procesu donošenja javnih politika i drugih akata.

d. Neravnopravnost na osnovi roda je povezana i sa drugim karakteristikama te je potrebno uložiti dodatan napor za zaštitu posebno osjetljivih, višestruko diskriminiranih skupina te osigurati uključivost društva. Važno je uzeti u obzir povezanost roda s drugim osnovama diskriminacije.

e. Rodni stereotipi prevladavaju u svim sferama društva te utječu na sve članove društva. Edukacijom o rodnoj ravnopravnosti se postiže promjena perspektive gledanja na rodne uloge žena i muškaraca, slabljenje stereotipa te stvaranje ravnopravnijeg društva.

5. Očekivani rezultati

- ✓ *Nacionalni plan* je donesen s visokim stupnjem podrške.

- ✓ Tijela državne uprave provode mjere iz *Nacionalnog plana* te sustavno ulažu materijalne i ljudske resurse u njegovu provedbu.

- ✓ Ravnopravnost spolova se tretira kao jedna od najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelj za tumačenje Ustava.

Međuovisnosti

Ravnopravnost spolova je područje koje je navedeno u *Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. godine* kao horizontalni prioritet te u tom smislu sve javne politike i prioritete u *Nacionalnoj razvojnoj strategiji* te u aktima strateškog planiranja koji proizlaze iz *Strategije* provodit će se s ciljem uspostavljanja ravnopravnosti i promicanja jednakih mogućnosti. Posebice je bitno uvođenje perspektive rodne ravnopravnosti u:

- *Nacionalni plan za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine*
- *Nacionalni plan zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje do 2027.*
- *Nacionalni plan za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027.*
- *Nacionalni plan za razvoj zdravstva za razdoblje od 2021. do 2027.*
- *Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine*
- *Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje od 2021. do 2027. godine*
- *Nacionalni plan za rad, zaštitu na radu i zapošljavanje za razdoblje od 2021. do 2027. godine*

Rizici i problemi

S ciljem prevladavanja rizika koji se odnose na protivljenje i otpore donošenju i provedbi *Nacionalnog plana* potrebno je uključiti sve relevantne dionike u oblikovanje provedbu, praćenje i preispitivanje *Nacionalnog plana*. Svrha strategije jest da se kvalitetnom i transparentom komunikacijom osigura da se o *Nacionalnom planu* u javnosti raspravlja upravo u kontekstu konkretnih ciljeva, ishoda, mjera i aktivnosti te ostvarenih rezultata, ali je važno i informirati javnost o ključnim izazovima u području ravnopravnosti spolova. Na taj način se želi postići širi društveni konsenzus oko ciljeva *Nacionalnog plana* i strateškog okvira kojeg postavlja.

S druge strane, postoji rizik nezadovoljstva *Nacionalnim planom* jer on ne rješava sve probleme vezane uz rodnu ravnopravnost. Iz tog razloga je važno komunicirati jasno ciljeve *Nacionalnog plana* te dosege pripadajućeg *Akcijskog plana*. Javnost mora biti upoznata s namjerom da se drugi *Akcijski plan* temelji na procjeni uspješnosti prvog *Akcijskog plana* te da će sadržavati ona područja koja trenutno nisu bila ključna ili ih nije bilo moguće u potpunosti predvidjeti. Upravo zato će se osiguranjem kvalitetnih mehanizama za praćenje, vrednovanje i analizu postignuća ove javne politike, stvoriti preduvjeti za uključivu i transparentnu izradu idućeg akcijskog plana te stvoriti alati za objektivnu analizu provedenog.

Ocjenjivanje

Aktivnost	Pokazatelj rezultata
Internet stranice Ureda za ravnopravnost spolova redovito ažurirane	Broj posjeta Internet stranica Ureda za ravnopravnost spolova
Tiskanje <i>Nacionalnog plana</i> i pripadajućeg <i>Akcijskog plana</i> te diseminacija ključnim dionicima	Broj distribuiranih primjeraka <i>Nacionalnog plana</i>

Javni događaji na kojem će se predstaviti <i>Nacionalni i Akcijski plan</i> nakon njegovog tiskanja	Broj javnih predstavljanja
Uspostavljanje mrežne stranice na kojoj su objedinjeni svi podaci o rodnoj ravnopravnosti na temelju podataka dostavljenih od strane nadležnih tijela	Broj posjeta mrežne stranice
Priopćenja za javnost putem medija o tijeku provedbe i o ključnim točkama ostvarenja	Broj priopćenja za javnost
Intervjui medijskim kućama o problemima koje Nacionalni plan adresira	Broj intervjuja
Uključivanje predstavnika medija u javne događaje na kojima će biti predstavljen novi <i>Nacionalni plan za ravnopravnost spolova</i>	Broj uključenih predstavaka medija u predstavljanje <i>Nacionalnog plana</i>
Praćenje medija s ciljem prikupljanja povratnih informacija o zainteresiranosti medija za temu ravnopravnosti spolova i novi <i>Nacionalni plan za ravnopravnost spolova</i>	Provedeno vrednovanje komunikacijskog akcijskog plana

Prilog 2. Strategija savjetovanja Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2027. godine

Prilikom izrade *Nacionalnog plana* poštovan je normativni okvir procesa savjetovanja koji je određen *Zakonom o pravu na pristup informacijama*, *Kodeksom savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona*, drugim propisima i aktima te dobrim praksama savjetovanja s javnošću.

Proces savjetovanja uključuje:

- Informiranje zainteresirane javnosti o procesu izrade akta strateškog planiranja te redovito izvješćivanje o napretku.
- Savjetovanje kojim se primaju informacije od zainteresirane javnosti i šalju očitovanja zainteresiranoj javnosti o sadržaju i procesu izrade *Nacionalnog plana i Akcijskog plana*.
- Uključivanje zainteresirane javnosti u izradu, te informiranje javnosti o rezultatima provedbe i vrednovanja *Nacionalnog plana*.
- Partnerstvo kao suradnja Vlade i predstavnika zainteresirane javnosti za proces donošenja i provedbe programa, zakona i drugih akata.

Proces izrade Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova:

Aktivnosti URS-a su, osim donošenja *Odluke o osnivanju Radne skupine za izradu Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2021. do 2027.*, uključivale:

- Informiranje zainteresirane javnosti putem internetske stranice o izradi *Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova* gdje su dostupne sve relevantne Odluke

- Izrada radne verzije nacrt *Nacionalnog plana* konzultirajući preporuke iz relevantnih nacionalnih i međunarodnih strategija i izvješća vezanih uz ljudska prava i ravnopravnost spolova
- Dostavu Nacrta *Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova* članovima i članicama Radne skupine,
- Dostavu radne verzije Nacrta *Akcijskog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2021. do 2024.* članovima i članicama Radne skupine,
- Bilateralni sastanci s nositeljima provedbe mjera

Sastav Radne skupine za izradu nacrt *Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2021. do 2027.*

- Predstavnic/e 13 tijela državne uprave,
- Predstavnic/e 2 središnja državna ureda
- Predstavnic/e jednog Vladinog ureda
- Predstavnic Županijskih povjerenstva za ravnopravnost spolova,
- Predstavnic/e akademske zajednice
- organizacije civilnog društva

Savjetovanje sa zainteresiranom javnošću putem središnjeg državnog portala „e - Savjetovanja“ sastojat će se od nekoliko koraka:

- Slanje *Nacionalnog plana i Akcijskog plana* u javno savjetovanje putem platforme „e - Savjetovanje“
- Odgovaranje na zaprimljene komentare javnosti
- Upućivanje zahtjeva za očitovanjem tijelima državne uprave na komentare javnosti
- Izrada izvješća o provedenom savjetovanju
- Izrada finalne verzije *Nacionalnog plana i Akcijskog plana* i dostava tijelima državne uprave na očitovanje.

U postupak izrade *Nacionalnog plana i Akcijskog plana* uključeni su sljedeći dionici:

- Predstavnic/e tijela državne uprave i drugih državnih tijela, stručnih službi Vlade Republike Hrvatske te javnih ustanova
- Predstavnic županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova
- Organizacije civilnog društva s posebnim naglaskom na one koje se bave temama rodne ravnopravnosti
- Predstavnic akademske zajednice
- Zainteresirana javnost
- Europska komisija
- Koordinacijsko tijelo za sustav strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske

Ciljevi savjetovanja

- Usuglasiti prioritete i posebne ciljeve *Nacionalnog plana i Akcijskog plana*
- Usuglasiti pokazatelje ishoda svakog posebnog cilja

- Definirati konačne mjere, nositelje mjera, pokazatelje rezultata mjera i aktivnosti koje provodi nositelj mjere i uvrštava u svoje provedbene planove na godišnjoj razini

Formalni mehanizmi savjetovanja:

- *Radna skupina za izradu Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje do 2027.*
- Savjetovanje sa zainteresiranom javnošću putem središnjeg državnog portala e-savjetovanje
- Uključivanje Koordinacijskog tijela za strateško planiranje

KRATICE:

AC - Savjetodavni odbor EK za jednake mogućnosti žena i muškaraca Europske komisije
AEM – Agencija za elektroničke medije
BND – Bruto nacionalni dohodak
CEDAW - UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena
COHOM - Radna skupina Vijeća EU o ljudskim pravima
COVID-19 – bolest uzrokovana virusom SARS-CoV-2 (korona virusom)
DESI – Indeks digitalne ekonomije i društva
DŠJU - Državna škola za javnu upravu
DZS – Državni zavod za statistiku
EHV – područja edukacije, zdravlja i dobrobiti
EIGE - Europski institut za ravnopravnost spolova
EK - Europska komisija
ERA - Europski istraživački prostor
ERAC – Odbor Europskog istraživačkog prostora
ERDF - Europski fond za regionalni razvoj
ESI - Europski strukturni i investicijski fondovi
ESF - Europski socijalni fond
EU - Europska unija
FRA - Agencija EU za temeljna prava
GEC - Komisija za ravnopravnost spolova Vijeća Europe
GREVIO - Skupina stručnih osoba VE za djelovanje protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji
HANFA - Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga
HAZU – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
HRST – Ljudski potencijali u znanosti i tehnologiji
HRT – Hrvatska radiotelevizija
HLG - Skupina visoke razine Europske komisije za uvođenje načela ravnopravnosti spolova u javne politike
HOO - Hrvatski olimpijski odbor
HS – Hrvatski sabor
HZZ – Hrvatski zavod za zapošljavanje
ILO – Međunarodna organizacija rada
IKT - Informacijske i komunikacijske tehnologije
JL(R)PS – jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave
LGBTIQ – lezbijke, gejevi, biseksualne, transrodne, interpolne i „queer“ osobe
MPU - Ministarstvo pravosuđa i uprave
MROSP - Ministarstvo rada, mirovinskog sustava i socijalne politike
MTS – Ministarstvo turizma i sporta
MUP – Ministarstvo unutarnjih poslova
MVEP - Ministarstvo vanjskih i europskih poslova
MZO – Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NATO – Sjeveroatlantski savez

OECD – Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj
OESS – Organizacija za europsku sigurnost i suradnju
STEM - područja znanosti, tehnologije, inženjerstva i matematike (engl. Science, Technology, Engineering and Mathematics)
UN - Ujedinjeni narodi
UNDP - Programa za razvoj Ujedinjenih naroda
UN/ECE – Gospodarska komisija UN-a za Europu
UPR - UN mehanizam Univerzalnog periodičnog pregleda
URS - Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske
VE - Vijeće Europe
Vijeće EU - Vijeće Europske unije
ZORS - Zakon o ravnopravnosti spolova